Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 169 (9852) 1975 чылдың июль 20, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ

Эргим Леонид Ильич!

Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының соңгулда мурунуң хуралынга Силерниң чырыткылаңчак болгаш бүзүрелдиг чугаандарда мурнакчы шахтерларның патриотчу шимчээшкининге бедик үнелелди берген болгаш оларның дуржулгазы улус ажыл-агыйының оске-даа адырларынга калбаа-биле ажыглаттынган турар дээрзинге бүзүрел илергейлеттинген.

Мурнакчы коллективтерниң ажылының деңнелин бүгү бригадаларның, участоктарның, ээлчеглериниң, будүрүлгелериниң чедип алыры будүрүлге күчүлерин улам долу ажыглаары, бар курлавырларны ажыглалга киирери, будүрүлгениң ажыктыын бедидери, бистиң чуртувустуң экономиказын хөгжүдеринге улуг базымны кылыр арганы бээр дээрзин эки билир бис.

Партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш өңүнүт металлургияда калбаа-биле иептерээнин Силерге илеткээр оорушкулуг болдувус, Леонид Ильич. Норильскиниң, Алмалыктың, Тырныауэтүн, Джезказганның, Ыраккы Чөөн чүктүң, Балхаштың, Верхнеднепровскиниң даг-металлургия комбинаттарының рудниктеринде ажылдап турар бистиң бригадаларывыс 1975 чылга алган социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседип турар.

Дагга узун дургаар ажылдаашкынар эрттирерде айда 150—160 погон-метрин ажылдаар бедик көргүзүглер бо чылын чедип алдынган, ынчаарга чаңгыс агрегат-биле чазылдырар скважиналар орумнээшкининиң үезинде ээлчегде 60—75 метрин эртип, боду чоруур техниканы ажыглап турган, хонукта-ла чер адаандан 850—970 тонна руданы казып турар. Карьерлерге чаңгыс экскаватор-биле даг массазын хонукта чүдүрери 7 мун кубометр ашкан. Ол көргүзүглер техниканы ажыглаар болгаш бригаданың кежигүн бүрүзүнүң күш-ажылының будүрүкчүлүүнүң талазы-биле адырда ортумак көргүзүглерин 1,5—2 катап ажып турар.

Чедип алдынган чедишкинер бистеринең — даг-ажылының дугайында партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салышкынының ачызында болдунар аргалыг болган. Бөгүн боттарывыстың эргевисте даг техникалыг болгаш бедик будүрүкчүлүг ажылдаарынга таарышкан эки байдалдарлыг бис.

Будүрүлгечи бедик көргүзүглерин чедип алыр дээш мурнакчы шахтёрларның патриотчу инициативазын детки-вишаан, өңүнүт металлургияның бистиң Төрээн чуртувустуң чеднишкиннеринге сорук киир чоргаарланган дагжылары ол мурнакчыларның үлегерин эдерер болгаш чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннерни чедип алыр деп долу шиитпирлиг.

Бистиң аргаларывысты бригадаларга чугаалашкаш, күш-ажылды организастаарын экижидип, технологтуг чуруму шыңгыы сагып, дериглерни улам долу ажыглап болгаш ажылдың мурнакчы аргаларын калбак хереглеп турган, 1975 чылда дараазындагы көргүзүглерни чедип алырын шиитпирлээн бис:

боду чоруур дериглерни ажыглап турган, чер адааның ажылдарынга хонук санында-ла 1000 тоннадан эвээш эвес руданы казып тывар;

дагга узун дургаар ажылдап эртериниң хонукта ортумак дүргедээшкинин 8 погон-метр, азы айда 220 метр чедирер;

депшилгелиг орумнээшкиниң чаңгыс станогу-биле чазылдырар орумнээшкинни ээлчегде-ле 85 метр чедирер;

ЭКГ-8И экскаваторнуң күш-ажылының будүрүкчүлүүн хонукта-ла 7 мундан эвээш эвес кубометр даг массазы, ЭКГ-4,6 экскаваторнуун—4 мун кубометр даг массазы чедирер;

БелАЗ-540 автосамосвалдар-биле хонук санында-ла 2000 тоннадан эвээш эвес даг массазын дажыглаар болгаш машиналарның бир тонна чүк көдүрериниге чижеглеп санаарга оларның чылда будүрүкчүлүүн 27600 тонна-километр чедирерин хандырар.

Бистиң алган хүлээгелеривис чедишкиниг күүсеттинер дээрзин СЭКП Төп Комитединге, Силерниң бодуңарга бүзүредип тур бис, Леонид Ильич.

1975 чылдың болгаш иитизи-биле беш чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседиринге будүрүлгечи чаа-чаа, улам бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш, СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы рапортка ат салыр эрге дээш социалистиг чарышты улам калбартырынче өңүнүт металлургияның бүгү ажылчы чоннарын кыйгырып тур бис.

Быжыг кадыкшылды база бистиң ынак Төрээн чуртувустуң экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаарынга улам ыпайгы чедишкиннерлиг болуруңарны Силерге күзедивис, эргим Леонид Ильич.

Ю. РАХМАНОВ — Ыраккы Чөөн чүктүң В. И. Ленин аттыг даг-металлургия комбинадының проходчиктериниң бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

В. ПОДВИГИН —Алмалыктың В. И. Ленин аттыг даг-металлургия комбинадының экскаваторщиктер бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

А. ГРЕЧИШНИКОВ — Джезказганның К. И. Сатпаев аттыг даг-металлургия комбинадының орумнээр бригадазының бригадири.

В. ЛЕВИЦКИЙ — Верхнеднепровскиниң даг-металлургия комбинадының БелАЗ-540 самосвалдар чолаачыларының бригадири.

Н. МОЛОСТОВ — Тырныауэтүн даг-металлургия комбинадының арыглаар забоюнуң даг ажылчыларының бригадири.

Н. СКВОРЦОВ — Балхаштың Октябрь революциязының 50 чылы аттыг даг-металлургия комбинадының экскаваторщиктер бригадири.

И. СНЕГИРЕВ — Норильскиниң А. П. Завенягин аттыг даг-металлургия комбинадының арыглаар забоюнуң даг ажылчыларының бригадири.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуул!

БӨГҮН—МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛДЫГ ХҮНҮ. Долгандыр чиңгир ногаан бойдус бүргээн бо бүдүрүлгениң металлургтары узун дыттар, кысжажан шеттер аразы-биле эрткен өруктап ол-бо солчуп эрттилер. Ажылчы ээлчегленниң солчуп турары ол-дур.

Найырал. Бо сес ында ажыл-ишчилерге күчү-күштү немеп берил турар. Чаңгыс эп. Бо сес мында ажылчын өңүнүктерге эргими-биле дыңналып турар. Чурттуң хой нацияларының төлээлекчилериниң күжү, деми-биле туттунган-дыр сен, Хову-Аксы деп, кижиниң маңаа чугаалаксаазы.иззр.

ЧУРУКТА: мурнакчы металлургтар (солагай таладан) К. Сарыглар, В. Никифоров болгаш А. Хаак-оол. Оларның күш-ажылга эрес-шудургузун, ажылга мактадып турарын комбинатка чорааш, каш-даа дыңнаан мен.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

БҮГҮ КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛАЛГА КИИРЕР, МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР, КЕЛИР КЫШКА ТЕРГИИН ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР!

Хүн демдеглели

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААР

Амгы үеде республиканың ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелин массалыы-биле чорудуп турар. Бо чугула кампания колхоз, совхозтарда партия, профэвилел, комсомол организацияларының кичээнгейиниң төвүнде алырган. Олар сигенчилериниң күш-ажылын организастап, масса-политиктиг ажылдарны чорудуп, социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле боттуг хемчеглерин ап турар. Ооң түңнелинде чамдык ажыл-агыйлар мал чеми белеткээриниң темизин дыка шапкынчыткан.

Кызыл районнуң «Тинлелгей» совхозу бо доозукчу чылда 1048 тонна сиген белеткээр сорулгалыг. Ол ажыл-агый ам 130 ажыг тоннаны белеткеп алган. Ынчангаш республиканың оске совхозтарын мурнап, сиген белеткээр планын 12,4 хуу күүседип алган. Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозтуң сигенчилери 140 тонна сигенин сараттаан. Ол дээрге планның 11,4 хуузу. Ажыл-агый 400 гектар черниң тарымал болгаш чайгаар үнген сигенин кестиргеш. «Шамбалыг» совхозтуң механизаторлары 586 тонна сиген белеткээр планныг. Ам ында 67 тонна кылдынган, азы план 11,4 хуу күүсеттинген. «Ленинчи орук» совхозтуң сигенчилери 2348 тонна мал чеми кезип, бөлер турган, 185 тоннаны сараттаан алган. Сиген кезилдезин «Тес-Хем», «Күш-ажылдың Хостуу», «Совет Тыва» совхозтарда багай эвес.

Республиканың Статистика эргелелиниң июнь 15-теги медээзинге ёзугаар алырга, колхозтар болгаш совхозтар иитизи-биле 10571 гектар черниң тарымал болгаш чайгаар үнген сигенин кестиргеш, 1930 тонна мал чеми болуп, сараттаан алган болуп турар. План 1,4 хуу күүсеттинген. Бо көргүзүгү эрткен чылдың бо үезин-биле деңнээрге 0,9 хуу хой, азы эрткен чылын үүле 690 тонна сиген белеткеп алган турган болза, ам оон 1240 тоннаны хойну кылган. Ынчалза-даа республиканың хой-хой ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелин оожум темп-биле чорудуп, план күүселдезин хожудадып турарлар.

Бай-Тайга, Овур, Барын-Хемчик, Тожу районнарының совхозтары, Мөнгүн-Тайга районнуң колхозтары грамм-даа сиген белеткеп албаан болуп турар. Ол районнарның планныг онаалдалары улуг. Ие, хүн келген тудум эвээжеп орар. Ынчанғаш үстүнде районнарның партия, профэвилел, комсомол организациялары сиген болгаш оске-даа мал чеми четчир санныг кылдыр белеткеп алыр сорулга-биле организастыг хемчеглерни ап, бо чугула ажылче бүгү күштү мобилизастаар херек. Ону чедишкиниг күүседирде черчерде партия комитеттери, эге организациялар «1975—1976 чылдарда иитиниң малын чем-биле хандырарының болгаш кыштаглаашкының чедишкиниг эрттиреринің талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында салдынган сорулгаларны удуртулга болдуруп, оон чогуур түңнелдерни үндүрүп ажылдаар сорулгалыг.

ТОРГАЛЫГНЫҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң директору Идрис Казиевич Байчоров-биле сиген шөлүнге ужуражы бердивис. Ол мал чеми белеткээн звеноларны кезип, ажылдың байдалын көрүп чораан болду.

— Совхозтуң ажыл-ишчилери бо доозукчу чылда иитиниң малынга 2830 тонна сиген, 200 тонна будук-бүрү белеткээр, 500 тонна сенаж салыр планныг — деп, директор биске тайылбырлады.— Мал чеми белеткээринче июнь ортанындан эгелеп кирдивис. Баштай будук-бүрү боодалдап турдувус. Ам херек кырында 110 тонна ажыг будук-бүрүнү белеткээн. Ооң алдан тонназын далган кылдырары-биле «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыг-Үзүүнде АВМ агрегатта аппарып дүжүрдүвүс. Бүгү күштү мал чеми белеткээриниче мобилизастаан бис. Сиген кезилдезинче механизастаан үш звено кирген. Звеноларның капчаар ажылдап турарын ам барын көрүп болур бис.

Директор-биле кады хаптывыс. Торгалыг сууттан ырак эвесте ногаан шивилер үнген шыргай арыг. Орук-биле чоруп олурарывыска, оваалап каан шиви будуктары кестүп келди. Идрис Казиевич чугаалай-дыр:

— Мында школачыларның будук-бүрү белеткээр звенозу ажылдап турар. Ажылдаары ажок уруглар. Көрүңер даап, шиви будуктарын эндере оваалагылап каан.

Арыг булунунда шивилер аразында хой уруглар демниг ажылдаан турлар. Оларның удуртукчузу Дамбыы Намчыкай-биле чугаалаштывыс.

— Эртенден бээр каш тоннаны белеткедиңер?— деп, директор оон айтырды.

— Ийи машинага чүдүргеш чоруттувус — деп, Дамбыы харылады.—Ам база бир машина чүүгү хирени белеткеп алдывыс. Кежээге чедир ийи машина хирени чайлыг яптар боор бис.

Школачыларның ажылдап турары шыпап-ла шалыпкын болду. Арыг иштинде уруглар-ның хөглүг үннери, балды-сүгениң даажы долган. Ажыл хайнымып турар. Ол звенода 20 хире өвреникчилер бар. Олар эгелээнден бээр 35 тонна будук-бүрүнү далган кылыр черже чүдүрүп чоруткан.

ТОРГАЛЫГ ХЕМНИҢ унунда алзактар. Ол — совхозтуң сиген кезер шөлдери. Шуптузу суггаттыг. Ук шөлдерни частан эгелеп суггарып келген. Сигениң үнгени кедергей.

Көк-Чыраажа элээн кудулап бады кээривиске, хол кадыры-биле сиген кескен эрлер таваржы берди. Түлүш Тараачының сигенчилер звенозу болду. Ында шупту тос кижи сигенин хол кадыры-биле хараганнар аразындан, ыяш иштинден, орук, буга-сумун кыдыындан кезип турар.

— Сиген-даа чазгай-ла үнген-дир — деп, Монгуш Доржу ашак чугаалай-дыр. —Бис машина барбас черлериниң сигенин кезип тур бис. Бо алаактарның кыдыгларын долгайдыр кезип келдивис.

— Чеже тоннаны белеткедиңер?

— Июль 4-те кезип кирдивис. Ам оң ажыг тоннаны хепээнген алдывыс — деп, звеноның удуртукчузу Түлүш Тараачы харылады.— Бо хараганнар аразының сигени төпмээже моон чоруттпас бис.

КОЖАЙ УНУНДА сигеннің үнгениин чаагайын чүү дээр! Шыпап-ла метр чедип турар бедик меде сигенниг черлер бар. Ону база-ла үзүктел чок суггарып келген. Совхозтуң суггатчыларының үре-түшелдиг ажылдааны, ол ажылды дирекцияның мергежилдиг организастааны, суггатка кижилериң улуг ынанышты салып турары оон ылдеп болду. Кожайның сиген шөлдеринде механизастаттынган звено сигенин-кезип киринкен. Ында тракторнуң сес коснлказы ажылдап турар.

— Ажылывыс чаа-ла шуудан эгеледи—деп, звеноның удуртукчузу Казак Натпит-оол чугаалады. — Шупту 255 ганы кестивис. Бистиң звеносус 200 ажыг тонна сиген белеткээр планныг. Суггаттыг болгаш шөлдерниң сигени чаагай үнгендир. Бис харын үш муң тонна чедир белеткээр боор бис.

Бо хүннерде Торгалыгның сиген шөлдеринде ажыл-иш хайнымып эгелээн. «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ишчилери иитиниң малынга четчир чемни белеткээр дээш шудургу ажылдап турар. Олар бердинген онаалданы ыракта ажыр күүседир деп иитиирлээн.

К. АРАКЧАА.

Ч Е Р БОЛГАНДА

«Совет Тыва» совхозтуң ажылчыннары иитиниң малынга сиген белеткээр механизастаттынган звенону тургузуп, шефке идепкейлиг киришкеннер. Совхоз төвүнден 34 кижи сигенчилерге дузалашкаш, 45 тонна сигенни пресстээш, төп фермада сараттаан.

Шефчилерден трактористер Мижит-оол Кызыл-оол, Виктор Куулар, сиген кезикчилери Чандан Доржу, Кеней Намган-оол, Чопаа Бак-ныс эки ажылдааннар.

Мал чемин белеткээринче чурттаачы чонну организастап, моон соңгаар-даа шефтээшкинни чорударын совхозта партия комитеди, нодэз Совет каттышкан хуралынга тускай шиитпирни үндүргеш, ону амыдыралга күүседип эгелей берген.

С. ДАВААЛАЙ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң комсомолчу-аныяктары иитиниң малынга 70 тонна будук-бүрүнү, 30 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгеннер. Ынчангаш олар 30 кижи составтыг комсомолчу-аныяктар звенозун тургузуп алган. Ону комсомол организациязының секретары Ондар Байыр-оол удуртуп турар.

Звено кежигүннери 37 тонна будук-бүрүнү белеткээш, кыштагларда чедирген. Ол ажылда А. Ондар, А. Сат, Д. Ховалыг эки ажылдап, хүн үлүүн 110—130 хуу күүседип турар.

О. АРАКЧАА.

* * *

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Сарыг-Булунда сигенниң үнүжү эки. Ында сигенчилериң бир звенозу ажылдап турар. Олар 67 тонна будук-бүрүнү белеткээн. Ону он ийи кыштагда азып, кургаткан.

Суурнуң чурттанчылары шефке киришкеш, 11 тонна будун-бүрүнү кылганнар. А суурнуң албан, организация черлери иитиниң малынга сиген болгаш будук-бүрү белеткээр планын база күүседип эгелей бергеннер.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

СЭТА-ның дыңнадыы

«СОЮЗ—АПОЛЛОН» КОСМОС КОМПЛЕКИЗИ УЖУДУУШКУНДА

Июль 17-де кады ужудуушкуннуң кол чалазы—«Союз-19» деп совет космос кораблиниң «Аполлон» деп америк корабль-биле тудуштурулгазын чедишкиниг күүсеткениниң соонда Чер чоогунуң орбитазында улустар аразының эң баштайгы космос комплекизи ажылдап эгелээн, ону Алексей Леонов, Валерий Кубасов, Томас Стаффорд, Вэнс Бранд болгаш Дональт Слейтон башкарып чоруурлар.

Тудуштурулганың соонда үш шак болганда совет космонавтылар «Союз-19-түң» орбиталдыг модулу-биле «Аполлонның» тудуштурулга тоннелиниң эжинп ажыдыпканнар болгаш корабльдер командирлери Алексей Леонов биле Томас Стаффорд орбитага баштай хол тудуп мендилешкеннер. Оон соонда Томас Стаффорд биле тудуштурулга модулунуң ужудукчузу Дональд Слейтон «Союз-19» деп совет космос кораблиниң бортунче кире бергеннер.

22 шак 24 минутада радиохарылзаазын дамчыштыр «Союз-19» болгаш «Аполлон» корабльдериң экипажтарынга эш Л. И. Брежневтиң чедирген байырын дамчыткан. Совет улустуң болгаш бодунуң өмүнээзинден СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары оларны төөгүлүг болуушкун-биле — совет болгаш америк космос корабльдериниң баштайгы тудуштурулгазы-биле байыр чедирип, экипажтарга төлевилеттинген программаны чедишкиниг күүседирин болгаш Черже менди-чаагай ээп кээрин күзээн.

«Союз-19» совет корабльдиң командири А. А. Леонов СЭКП ТК-га, эш Л. И. Брежневтиң бодунга изиг байыр чедиргени дээш база совет болгаш америк эртемденнериң, конструкторларның база космонавтыларның күш-ажылынга бедик үнелелди бергени дээш изиг-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Леонид Ильичниң чылыг сөстерин бисти кончуг өөрткен, ынчангаш бис ам-даа улам эки ажылдаар бис. Леонид Ильичиге, ооң чылыг сөстеринге харыы кылдыр хөй чүвени чугаалаксаар бис, ынчангаш бис, космонавтылар, чүрээвистиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти аңаа Черже ээп келгенивисте ужурашкан база катап илередир бис деп, Алексей Леонов чугаалаан.

Оон соонда улустар аразының экипажынга орбитага кады ажылга чедишкиннерни кузеп, байырлыг сөстерин АКШ-тың президентизи Дж. Форд дамчыткан.

«Союз-19» корабльдиң бортунга тура, совет болгаш америк космонавтылар ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың күрүне туктарын солчушканнар. Ужар үүл спортунуң делегей федерациязының космоска эң баштайгы тудуштурулга дугайында херечилелинге ат салганнар. Совет экипаж америк экипажка КНО-нуң тугун дамчыдып берген, ол тукту ужудуушкун доозулган соонда космонавтылар болгаш астронавтылар Каттышкан Нациялар Организациязынга кады дамчыдып бээрлер.

Бот-боттарынга баштайгы келишкениниң соонда космонавтылар Дональд Слейтон биле Валерий Кубасов тудуштурулга модулунга электрилиг ээлдирилге суугузу-биле эртемниң кады шенелдезин эгелээннер. Биологтуг шенелделер кылыры херекселдерин экипажтар солушкан.

Июль 18-те Москваны-биле 12 шак 05 минута турда космонавтыларның бот-боттарынга ийиги келишкини эгелээн. «Союз — Аполлон» космос комплекизиниң бортунга ийи талаларның толевилээши программа ёзугаар эртемниң кады шенелделерин уламчылаан.

Алексей Леонов «Аполлонның» бортунче эрте берген болгаш ол аңаа алды шак болур. Америк кораблье оон барганының программазы яңзы-бүрү. Ол «Аполлонның» дериглеери-биле, аппаратуразы-биле болгаш борт системаларының ажылы-биле таныжар, ийи корабльдер аразының дамчыдылга харылзаазын хынаар, кинофототырттырышкынны чорудар.

«Аполлонның» бортунга А. А. Леонов америк космонавтылар-биле документилерге ат салыры уламчылаар. Ийи корабльдериң чедирип келгени калбак демирлерни космоска совет-америк кады ажылдажылганы көргүзүп турар чаңгыс турасхаалдыг самбыра кылдыр тудуштурар.

Ол-ла шактарда «Союз-19» деп кораблье бадылаттынган программа ёзугаар Валерий Кубасов биле Вэнс Бранд кады ажылдаарлар.

Совет болгаш америк космонавтыларның ажылы бот-боттарын долузу-биле билчир, найыралдыг байдалда, ылап тода болгаш демниг боор турар.

«Союз-19» болгаш «Аполлон» корабльдериң кады ужудуушкуну база оларның экипажтарының чорудуп турар шенелделери яңзы-бүрү чурттарның улустарының тайбыңның болгаш бүгү кижи төрелгетениниң эрге-ажыктарынга кады ажылдажылганың делгем арганарын көргүзүп турар.

Төрээн чуртка эки шынарлыг, хөй дүктү берээл!

КЫРГЫЛДА ДООСТУР ЧЫГААН

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозта хой кыргыдазы дооступ турар. Бо хүннерде ам ында ийи кодан хойну, будүрүкчү кошкарларны кыргыры арткан. Июль 13-ке чедир колхоз төвүнде кыргылда пунктузунга шупту он кодан хойдан бир башка онаштыр ортумаа-биле 2,9 кг дүктү кыргаан. Күрүнеге 3,7 тонна эки шынарлыг дүктү дужааган болгаш 7 тоннаны савалап, дужаарынга белеткеп каан.

Бо чылын колхозтуң хойжулары 13,5 тонна дүктү күрүнеге дужаар планын бо кыргылдада-ла бүрүн доозуптар аргазы бар. Хойжулардан Иргит Көрген-оол дүк кыргыыр талазы-биле бирги черде. Ооң кодаында 379 улуг хойдан, 285 хурагандан ортумаа-биле бирээзинге онаштыр 3,5 кг дүк кыргыттынган. Ооң дараазында черде Иргит Карг-оол — 382 улуг хой биле 304 хурагандан бирээзинге онаштыр ортумаа-биле 3,1 кг дүктү кыргып алган.

Кыргылда пунктузунда электрилиг хачы-биле хүнде 40 кг дүк кыргыыр нормазын 104 кг чедирип турар Тамара Бокоякова, 84 кг чедир кыргып турар Нина Амырбит шалыпчылар болуп келген.

Хой кыргылдазында школачылар база идепкейлиг киржип турар болгаш колхозчуларга улуг дузаны чедирип келген.

Ажыл-агыйының кыргылда эрткен хойларын дораан-ла чуулдага киирип турар. Хой чуур черде колхозтуң аныяктары идепкейлиг ажылдап турар.

БИСТИҢ КОРР.

* * *

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Кожайда суггаттыг шөлдеринде сиген чаагай үнген. Ында ам Казак Натпит-оолдуң механизастаттынган звенозу сигенни кезип эгелээн.

ЧУРУКТА: О. Дувендей, М. Достай-оол, С. Марат-оол оларның сигенни кезип турары.

К. АРАКЧААНЫҢ фотозу.

* * *

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

1975 чылдың бирги чартыында Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелериниң дугайында

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң дыннадыы

Төскү беш чылдың доозукчу чылының планнарын хуусав бетинде күүселдир дээш социалистиг харышты калбарткаш, Тыва АССР-ниң ажылчы хоннары 1975 чылдың бирги чартыында улус ажыл-агыйының бүгү азырларынга бүдүрүлгенин хемчээлин өстүрүп болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алган.

I. ҮЛЕТПҮР

Продукция сайгарарының болгаш үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң чартык чыл планы күүселтинген. 1974 чылга деңнээрге үлетпүр продукциязын бүдүрери 4,6 хуу көвүдээн. Сайгарылга планының күүселдези болгаш үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээлин өстүрериниң темпизи кол-кол адырлар аайы-биле мындыг болган:

	I чартык чылдың планын күүселткен хуузу	1975 чылдың I чартык чылы 1974 чылдың I чартыынга хамаарыштыр (хуу)
Республика ниитизи-биле	102	105
Электроэнергетика	—	99,6
Одаар чүүл үлетпүрү	118	110
Өөнүг металлургия	109	100,0
Металл ажылдан кылыры	100,0	112
Ыяш болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүр	96	104
Тудуг материалдары үлетпүр	97	113
Чиик үлетпүр	109	117
Аъш-чем үлетпүрү	105	96
Полиграфия үлетпүрү	100,0	104

Металл болбаазырадыры, тудуг материалдары үлетпүр, чиик үлетпүр бедик темпилериг хөгжээн.

Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2 хуу бедээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү бедиткениниң күсели-биле үлетпүр продукциязының өзүлдениң 47 хуузун алган. «Тыва даг-дүгү» комбинатка, Тыва электри четкилери, Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгелеринге, Бай-Хаактың хлеб заводунга, Чадаананың тараа пунктузунга, техниктиг хандырылга станциязынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эн бедик болган.

Продукция сайгарарының, үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле чартык чыл планын республиканың тус-тус бүдүрүлгелериниң күүселткени:

	план күүселдези	хуу-биле: 1975 чылдың I чартык чылы 1974 чылдың ол үезинге хамаарыштыр: бүдүрүлгениниң ниити хемчээли	күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү
Эвилел чагыргазының үлетпүрү	102	105	106
оон иштинде:			
«Тыва даг-дүгү» комбинат	102	111	112
Каа-Хем хөмүр-даш разрези	118	111	115
Тыва электри четкилери	—	99,6	93
«Тыва кобальт» комбинат	109	100,0	100,9
Терлиг-Хаяның бүдүрүлгези	112	125	124
«Тудуг кезектери» комбинат	87	97	99,6
Ак-Довурактың ҮКБ	100,2	100,1	94
Республика чагыргазының үлетпүрү:	102	104	97
оон иштинде:			
Эзт комбинады	107	90	95
Сүт комбинады	100,9	91	95
Аъш-чем үлетпүр эргелели	102	105	107
Тараа продуктулар эргелели	106	115	88
Үстүү-Енисейниң балык заводу	92	87	79
Респотребсоюзтың үлетпүр комбинады	110	105	102
Типография	100,0	104	104
Даараныдга комбинады	110	123	108
Алгы заводу	105	103	103
Караа багайларның өөредилге-бүдүрүлге чери	118	122	106
Тудуг материалдары үлетпүр каттыжышкыны	102	99,3	96
«Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу	70	—	—
«Тыва көдээ тудуг» трест	78	136	113
Ыяш ажыл-агый эргелели	111	116	106
«Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу	95	108	115
Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	101	105	100,9
Автосептелге заводу	104	107	105
Автоэргелелдиң техниктиг хандырылга станциязы	131	142	137
Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны	98	114	108

Бирги чартык чылда үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүрүп үндүргенин натуралан көргүзүгге мындыг:

	чартык чылда бүдүргени	1975 чылдың I чартыы 1974 чылдың I чартыынга хамаарыштыр (хуу)
Хөмүр-даш—муң тонна	354	112
Электроэнергия—млн. квт-шак	85,6	112
Тудуг ыяжын болгаш оттулар ыяшты үнүп өөрткени—муң сал м³	164,1	102
оон иштинде: тудуг ыяжы—муң сал м³	144,1	100,2
Тудуг материалдары—муң сал м³	64,1	97
Мебель — муң рубль	539	117
Тудуг чугайы—тонна	934	88
Тудуг туйбузу—млн. кезек	13,5	91
Эптеп-чыгган демир-бетон болгаш бетон конструкциялар, кезектер—муң кубометр	22,9	146
Сорттуг даг-дүгү—муң тонна	31,3	109
Хөм иник—муң эжеш	42,1	100,7
Кидис иник—муң эжеш	36,9	100,0
Даараныдга кылыглары—муң рубль	681	108
Балык тудары—тонна	130	117
I категорияның субпродуктулары-биле хатай эзт—тонна	2851	88
Колбаса кылыглары—тонна	651	100,3
Мал үс-саржаа—тонна	214	72
Чалан сүт продукциязы—тонна	7550	98
Далган—тонна	7075	113
Хлеб болгаш хлеб-булка аймаа—тонна	9239	102
Кондитер кылыглары—тонна	438	108
Пиво—муң дал	89	82
Эзиртпес суксуннар—муң дал.	39	105
Дус (чем)—тонна	6113	96

1975 чылдың бирги чартыында 54 муң тонна хөмүр-дашты, 24 муң рубльдиң мебелин, 8,1 муң сал м³ дилиг материалдарын, 69 муң рубльдиң даараглыг кылыгларын, 675 тонна далганы, 33 тонна кондитер кылыгларын пландан ажыр бүдүрген.

Оон-биле чергелештир үлетпүрүң ажылында элээн шыңгыы четпестер бар. Продукцияның бот-үнезинин планы күүселтинмээн.

Чартык чыл планының доктаатган даалгаларын чамдык бүдүрүлгелер күүселтээн. 12 бүдүрүлге коллективи сайгарылга планын күүселтээн, 13 бүдүрүлге продукция бүдүрериниң хемчээлин эрткен чылдың бирги чартыының деңнелиннен кудулаткан, 17 бүдүрүлге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидериниң чартык чыл планын күүселтээн. Тудуг туйбузуи, чугайын, демир-бетон кылыгларын, эзт, пивоо, эзиртпес суксуннар бүдүрериниң чартык чыл планы күүселтинмээн.

Бирги чартык чылда чаа техника талазы-биле 27 хемчегларни шыңгээдири күрүне планынга көрдүнген турган, херек кырында ындыг 13 хемчегни боттандырган. Чаа техника шыңгээдириниң талазы-биле 8 хемчегни Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, Одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелели—3 хемчегни боттандырбаан.

II. КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары часкы хову ажылдарын чоруткан. Колхозтар болгаш совхозтар часкы тарылга планын 98 хуу күүселткен.

1975 чылдың дүжүдүнге тараан көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү 369,7 муң гектар болган. Ол болза 1974 чылдымнан 14,3 муң гектар, азы 4 хуу эвээш болганы ол. Бо чылын тараа культураларының шөлү эртken чылдыныдан улгаткан. Кызыл-тас, сула тараан шөлдер делгемчээн, ынчалза-даа эртken чылдыныдан өскөйны эвээшти тараан.

Суггаттыг черлерге көдээ ажыл-агый культураларының шөлү 1974 чылда турганыдан 2 муң гектарга, азы 5 хуу улгаткан, ооң иштинде мал чеми культураларны 21 хуу улуг шөлге тараан.

Тараа культураларын сорттуг үрезиннер-биле тарыыры эртken чылдан 2 хуу улгаткан.

Колхоз, совхозтарның шөлдеринче 113,5 муң тонна органиктиг чемнишчидилгени сөөрткен, 1976 чылдың дүжүдүнге 64,3 муң га черни чайын андарган. Ол дээрге эртken чылдан 17 хуу хөй.

Июль 1-ге чедир байдалдан алырга, колхоз, совхозтарның шөлдеринге чижеглээн эталонче шилчидерге 2105 трактор ажылдап турган. Олар андарган черже шилчидерге 812 муң гектар, азы эртken чылдың хамаарышкан үезинден 6 хуу хөй черни андарган. Чижеглээн эталон тракторга хамаарышыр 1975 чылда 386 гектар черни андарган боор турар, а 1974 чылда ол көргүзүг 382 гектар турган болгай. 1975 чылдың июль 1-ге чедир тракторлар септээринин планы 88 хуу күүселтинген.

Колхоз, совхозтарның мал ажылының продуктуларын бүдүргениниң көргүзүү мындыг:

	июль 1-ге чедир: 1974 ч.	1975 ч.	1975 чыл 1974 чылга хамаарыштыр (хуу)
Эзт (дириг деңзи)—муң тонна	7,3	5,0	63,9
Сүт—муң тонна	15,7	13,9	89,1
Дүк—тонна	772	667	86,4
Чуурга—млн. борбак	6,9	6,7	97,5

1975 чылдың июль 1-ге чедир саар бир инекке онааштыр колхоз, совхозтарга саалла эртken чылдың ол үезинден 94 кг иннкпе 11 хуу кудулаан. Бир хойдан дүк алыры 20 хуу, төрүүр бир дагаага онааштыр чуурга алыры 2 хуу кудулаан.

Колхоз, совхозтарда малдың баш санының өскерилгени:

(муң баш)

	июль 1-ге чедир: 1974 ч.	1975 ч.	1975 ч. 1974 чылга хамаарыштыр (хуу)
Мыйыстыг бода мал	123,6	116,1	93,9
оон иштинде инектер	40,6	37,5	93,6
Хаван	12,8	9,4	72,9
Хой болгаш өшкү	1366,5	1374,3	100,6
Чылгы мал	31,3	30,2	96,8
Тева	1,5	1,4	89,1
Иви	11,0	11,3	103,2

Хой болгаш өшкүнүң чаш төлүн алырының планы күүселтинген.

Ажыл-агыйларның бүгү категорияларынга мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планы мындыг болган:

	июль 1-ге чедир: 1974 ч.	1975 ч.	1975 чыл 1974 чылга хамаарыштыр (хуу)
Мал болгаш күш эзди (дириг деңзи-биле)—муң тонна	8,9	5,6	62,6
Сүт—муң тонна	13,3	11,8	88,8
Дүк—тонна	933	811	86,9

Чартык чылда дүк садарының планы 35,1 хуу, сүт талазы-биле 1,5 хуу ажыр күүселтинген.

Көдээ ажыл-агыйын материал-техниктиг баазазы быжыкаан. Бо чылдың бирги чартыында ажыладырыышкынның төпчүткен болгаш төпчүттүнмээн дөстериниң күселиг-биле туткаш ажыглалга киргени болза: 320 баш мыйыстыг бода малга кажаалар, 17000 баш хойга кажаалар (ол болза эрткен чылдың I чартыынган 16,4 хуу хөй болганы ол). Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу 23000 га, азы мурнундагы чылдың ол-ла үезинден 84 хуу хой шөлде одаларны суг-биле хандырган.

1975 чылдың бирги чартыында республиканың көдээ ажыл-агыйынга 426 тракторну, 196 чүүк автомобилиг, 186 тараа ажаар комбайнны берген. 1974 чылдың баштайгы чартыында 358 трактор, 303 чүүк автомобили болгаш 150 тараа ажаар комбайн берген турган. Оон ангыда республиканың көдээ ажыл-агыйы 6757 тонна минералдыг чемнишчидилгени алган.

III. ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА

Ниити ажыглалдың автотранспорту чүүк сөөртүлгезиниң болгаш чүүк саарылгазының бирги чартык чыл планын күүселтээн. Эрткен чылдын ол үези-биле деңнээрге чүүк саарылгазы 6,1 хуу улгаткан болгаш чүүк сөөртүлгези 16 хуу өскен. Бирги чартык чылда 18,8 млн. пассажирни дажыглаан, ол планның 106,8 хуузу болгаш мурнундаагы чылдың ол үезинге хамаарыштыр 109,1 хуу болганы ол.

Агаар транспорту-биле пассажирлер чедирилгезиниң чартык чыл планы 91,6 хуу, чүүк сөөртүлгези 93 хуу күүселтинген.

Харылзаанын бүдүрүлге-техниктиг эргелели тарифтиг орулгалар планын 102,6 хуу, харылзаа продукциязының 103,3 хуу боттандырган. 1974 чылдың хамаарышкан үезинден тарифтиг орулга 15 хуу, продукцияның хемчээли 11,6 хуу өскен. Хосрайның телефон харылзаазының абонентилериниң санын өстүрериниң планы күүселтинген.

IV. КАПИТАЛ ТУДУГ

Акшаландырыышкының бүгү дөстериниң күсели-биле бирги чартык чылда ниитизи-биле 21,8 млн. рубль түнүг кол фондуларны ажыглаалга киргген. Ооң иштинде бүдүрүлге ужур-дузалыг объектилерге 14,5 млн. рубльдиң кол фондуларын ажыглаалга киргген. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге кол фондуларны ажыглалга киргери 26 хуу улгаткан.

1975 чылдың бирги чартыында Туранга хонукта 10 тонна күчүүг хлеб заводун, 140 орунлуг уруглар албан чери болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киргген.

Акшаландырыышкының бүгү дөстеринден улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннары 45,2 млн. рубль болган болгаш эрткен чылдың ол үезинде турганындан 13 хуу көвүдээн.

Керээлиг тудуг-монтаж организациялары бирги чартык чылда планны 92 хуу күүселткен. Эрткен чылдың хамаарышкан үезинден керээлиг ажылдарның хемчээлин 10 хуу өскен.

Тут-туе трестериниң план күүселдези болгаш керээлиг ажылдарның хемчээлиниң өзүлдези мындыг:

	I чартык чылда план күүселдези (хуу)	Өзүлдениң темпизи (хуу)
«Тыва тудуг» трест	95	120
«Тыва көдээ тудуг» —«—	90	95
«Тыва суг тудуг» —«—	100	129
«Тыва септелге-тудуг» —«—	87	105

Керээлиг организациялар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 116 хуу күүселткен. Тудуг-монтаж ажылдарында болгаш дузалал бүдүрүлгелерде ажылдап турар ажылдакчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 1974 чылдың бирги чартыындан 11 хуу бедээн. Тудугда ажылдап турарларның ажыл төлевири ортумаа-биле 12 хуу көвүдээн.

Тудуг-монтаж ажылдарының херек кырында бот-үнези планнаанындан 144 муң рубльге улгаткан. Бо чылдың беш айларында «Тыва тудуг» трест бот-үнезин 84 муң рубльге, «Тыва көдээ тудуг» трест—67 муң рубльге, № 14 механизация эргелели—132 муң рубльге, «Минэнерго» КМК—32 муң рубльге дартаткан.

Тудугга үндүрген акша-хөрөңгини ажыглап турарында шыңгыы четпестер бар болуп артышаан. Дыка хөй тудуг организациялары кол фондуларны ажыглалга киргериниң болгаш бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга дужаарының планнарын күүселгөйн турар, материалдыг болгаш күш-ажыл курлавырларын чашканнап, хөй санныг объектилерге хаары угла ажылдап турар. Керээлиг организацияларының элээн хөй тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлинин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планнарын күүселтээн.

V. УЛУСТУҢ МАТЕРИАЛДЫГ ЧААГАИ ЧОРУУНУҢ БОЛГАШ КУЛЬТУРА ДЕҢНЕЛИНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

1975 чылдың I чартыында улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга ажылдап турганнарының саны эрткен чылдың ол үезинде турганындан бир хуу көвүдээн.

Ажылдап турар бир кижиниң айда ортумак шалыңы 144,7 рубль болгаш эрткен чылдың баштайгы чартыындан 4,4 хуу өскен.

Чоннуң ажаалга касцыларында шыгжамыры 1975 чылда улам көвүдээн. 1975 чылдын июль 1-ге чедир акша салыкчыларының саны 64,4 муң кижи, шыгжамырның артышкыны 36,0 млн. рубль болган. Эрткен чылдың бирги чартыындан акша салыкчыларының саны 4,0 муң кижиге, салыышкының артыы 4,3 млн. рубльге көвүдээн.

Ниитиниң чемненилгезин кирриштирбишаан, күрүне болгаш кооперация садының үүрмектеп садар бараан саарылгазы 1975 чылдың I чартыында 91,8 млн. рубль болган. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге ол 5,3 млн. рубль азы 6,1 хуу улгаткан.

Республиканың кол-кол садыг организацияларының бараан саарылгазының планын 1975 чылдың I чартыында күүселткени:

	млн. рубль	кол планга хамаарыштыр (хуу)
Республика ниитизи-биле	91,8	100,1
оон иштинде:		
Респотребсоюз	46,6	94,4
Садыг министерствозу	36,8	101,2
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың АХК	5,7	99,6
Аптека эргелели	0,6	105,7
«Союзпечать»	0,6	101,7

Бараан саарылгазының чартык чыл планын республиканың, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдизи, эзт комбинады, Одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелели, совхозтар, дуржулга станциязы, зоомагазин күүселтээн.

Чурттакчы чонга саткан бараанар болза:

Аъш-чем барааннары

	1975 чыл 1974 чылга хамаарыштыр (хуу)
Хлеб болгаш хлеб-булка аймаа	102,1
Эзт болгаш эзт продуктулары	106,8
Балык болгаш балык продуктулары	98,4
Мал үс-саржаа	109,5
Сүт болгаш сүт продукциязы	100,2
Быштак	110,6
Чуурга	104,3
Чигир	105,0
Кондитер кылыглары	99,5
Шай	105,1
Картофель	108,1
Ногаа	92,5
Чимис	112,1

Үлетпүр барааннары

Ховец-саазын пөстер	108,9
Дүк пөс	108,4
Торгу пөс	106,5
Леп пөс	95,1
Даараглыг кылыглар	110,5
Дөштүкы болгаш иштики трикотаж	111,9
Үк болгаш носки аймаа	106,3
Хөм иник	99,3
Шаажан-фаянс болгаш шил сава	108,8
Мебель	97,8
Мотоциклдер болгаш велосипедтер	103,1
Электробараанар	104,0
Шак	104,9

Тус чер үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери садыг организацияларынга чоннуң хереглел барааннарын бөөрениң чартык чыл планын 99,5 хуу күүселткен, ооң иштинде Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу 100 хуу, Одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелели 99,4 хуу күүселткен.

Амыдырал ачы-дуза чедирилгезин сайгарар талазы-биле 1975 чылдың баштайгы чартыының планы республиканга ниитизи-биле 39,9 хуу, ооң иштинде хоорайларга—102,8 хуу, көдээ черлерге — 95,9 хуу күүселтинген.

Эртken чылдың ол-ла үезинде турганы-биле деңнээрге, ачы-дуза чедиринин сайгарылга хемчээли 4,8 хуу, ооң иштинде хоорайларга — 0,7 болгаш көдээ черлерге — 11,8 хуу улгаткан.

1975 чылдың баштайгы чартыында чуртталга тудуунга күрүнениң тускайлаан (колхозтар чоккы) акша-хөрөңгизинин 88 хуузун ажыглаан болгаш эртken чылдың чогуур үезинден 6 хуу эвээжээн боор турар.

Акшаландырыышкының бүгү-ле үнер дөстериниң күсели-биле ниити шөлдү ажыглалга киирериниң планы 88 хуу күүселтинген, эртken чылдың ол-ла үезиндээн-биле деңнээрге, оон 2 хуу хөй чуртталга шөлүн ажыглалга киргген. Чер-чер Советтериниң организациялары чуртталга шөлүн ажыглалга киирер планны 80 хуу күүселткен болгаш эртken чылдың чогуур үези-биле деңнээрге, чуртталга шөлүн ажыглалга киирери 22 хуу улгаткан.

Чылдың баштайгы чартыында культура-амыдырал тудуунга акша тускайлаашкыны 0,7 миллион рубль болган. Ол эртken чылдың чогуур үезинге деңнээрге 25 хуу эвээжээн боор турар.

Улус өөредилгези улам хөгжээн.

1975 чылда 3,9 муң солдар, кыстар быжыкан билигниг аттестаттаан алган, оларның 1,3 муңу ажылдавышаан, школаны досскан болгаш 7,1 муң кижи сес чыл школазын дооскан, ооң иштинде кежээки (эзлеет) болгаш ниити билиг школаларының 8-ки класын 1,3 муң кижи-доозун үнгеч.

Кызылдың педагогика институду бо чылын 227 аныяк специалистерни доостурган болгчи оларның 94-ү ажылдавышаан өөренип турганнар.

Республиканың тускай ортумак өөредилге черлери 864 кижини доостурун үндүрген болгаш оларның 246-зы бүдүрүлгеге ажылдавышаан, өөренип турганнар.

Чылдың баштайгы чартыының дургузунда республиканга кино үндүрер 214 турум черлер, 194 клубтар, 159 массалыг библиотекалар, республика театры ажылдап турган.

Шын көргүзүглериге 62 муң ажыг, концерттерге — 84 муң ажыг, киносеансыларга — 3 миллион ажыг кижи чораан.

Чонга медицина дузаламчызы улам экижээн. 1975 чылдың июль 1-де турганы-биле алырга, республиканга 636 эмчилер, 43 диш эмчилери ажылдап турган болгаш эмнелге орунлары — 3970 саныг турган.

Республикада бүдүн чылда ажылдаар 400 орунлуг ийи санаторийлер ажылдап турар.

«Азас» болгаш «Жаркы» дээр туристи баазаларга, а ол ышкаш бүдүрүлге база организация черлериниң дыштанылга бажыңнарынга бо чылдың чайынында 1200 ажыг кижи дыштаныр.

1975 чылдың январь 1-ге чедир ниитизи-биле 13200 уруглардыг школа назы четпээннериниң 200 албан черлери турган. Школа назы четпээн уруглар албан черлериниң болгаш оларга турар уруглардың саны чылдың-на улам өзүп турар.

7 муң хире уруглар чайгы үеде пионер лагерьларынге дыштанылгазын эрттирерлер.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

«МЫРЫҢАЙ КАЙГАМЧЫК-ТЫР»

ХЬЮСТОН, Ужудуушкун башкарар төп. (СЭТА-ның тускай корр.). Хөй чурттарының массалыг информация черлериниң төлөөлекчилери төөгүлүг болуушкунну—«Аполлоннуң» «Союз-19» деп совет космос корабли-биле тудуштурулгазын мацаа хайгаарап көргеннер.

Ол үеде ужудуушкун башкарар төптүң залынга мырыңай ыржым апарган: бүгүдениң кичээнгейи ынчан ийи корабльдериниң чоокшулажыышкынының чорудулгазын космостан дамчыдып турган телевизорлар экраннарынче угланган, кым-даа «космоска мендилежиишкинниң баштайгы хол тудуушкунунуң» бичиндаа үүлүн анаа эрттириптерин күзээн.

Кажан телеэкраннарга планета кырынга тутчу берген космос корабльдериниң хевири көстүп келирге, залга дицмиттиг адыш часкаашкыннары болган. Америк болгаш совет тускай эртемниглер чедиишкин дээш бот-боттарынга байыр чедиришкеннер.

«Союз-19» болгаш «Аполлон» корабльдериниң экипажтарынга СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Л. И. Брежневтиң чедирген байырын аңаа улуг кичээнгей-биле уткаан. Ооң соонда аңаа турганнар АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң космонавтыларга чедирген байырын дыннаанар. Космостан америк болгаш совет космонавтыларның ол байыр чедиришкини дээш ханы өөрүп четтиришкиниң сөстери дыңналган. Чызыг сөстер дээш бис улуу-биле өөрүп четтирдивис деп, оларның өмүнээзинден Т. Стаффорд чугаалаан.

Орбитага космос ужуражышкынны ужудуушкунну белеткеп болгаш хандырып турган тускай эртемниглериниң сагыш-сеткилиниң көдүрүүшкүнүн болдурган, «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң тудуштурулгазының чедиишкиниг эрткенинге өөрүп турар бис деп, Хьюстонның ужудуушкун башкарар төпүнүң төлөөлекчизи Дж. Маклиш мелеглээн.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың корабльдериниң орбитага тудуштурулгазының ужур-дузазы кончуг улуг деп чүве мырыңай илдеп, Космос шенелдези эртемдаа, политика-даа талазы-биле алырга, шылгарыңгай ужур-дузалыг деп, ол чугаалаан.

Хьюстонга болган парлалга конференциязында «Союз»—«Аполлон» программазының удуртукчулары Г. Ланни болгаш Ч. Ли экипажтарның ужудуушкунунуң болгаш ажылының дугайында чаагай сеткил ханыышкынын илергейлеп чугаалаанар. Бүгү чүве эки чоруп турар, салдынган сорулгалар күүселтиинин турар деп, Г. Ланни чугаалаан. Океан ажыр сырый кады ажылдажылга боттанып турар. «Союзтун» болгаш «Аполлоннуң» экипажтары мырыңай кайгамчык хөделип турарлар— деп, Ч. Ли немей чугаалаан.

Бөгүн—Металлургтуң хүнү

ИНДУСТРИЯНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

МЕТАЛЛУРГТУҢ хүнүн бистиң чуртувустуң бүгү-ле эн улуг ажыл-херектери-биле холбаалыг ындыг профессиязының төлөөлекчилериниң байырлалын июльда демдеглээри совет улускаа чаңчыл апарган. Чер болгандан ам кээп турар күш-ажылчы рапорттар беш чылдың доозукчу чылында совет металлургтар бедик темпилерни чедип алганын херечилеп турар. Адырның сорулгаларының дугайын чугаалап бээрин ССРЭ-ниң кара металлургия министри И. П. Казанецтен СЭТА-ның корреспондентизи дилээн. Министриң чугаалааны болза:

— Тоску беш чылда совет кара металлургия бодунуң хөгжүлдезинге дыка улуг базычны кылып турар. Эн чугула көргүзүг—каң эзилдирери бо чылын 142 миллион тонна болур.

Металлургияның чаа агрегаттарын тудар болгаш ажылдап турарларын чаарты дериир талазы-биле аажок улуг ажылдарны күүседип турар. Кривой Рогтун Ленин аттыг металлургия заводунун делегейде эң улуг дээн № 9 домна суугузу ай мурнунда миллион тонна шойну берген.

Чартык чыл четпес үеде чангыс агрегат ынча хөй металлды амга чедир каяа-даа эзилдирип көрбээн. Эртеменнер, төлевилекчилер болгаш техника белеткээр бүдүрүлгелер металлургтарга үргүлчү улуг дузаны чедирип келген. Чурттуң кол суугузунда хонук санында металл бүдүрүп үндүрери ам безин 8,5 муң тонна четкен.

Череповецтиң металлургия заводунуң «2000» дээр прокат станынга чуга каң демир бүдүрерин шингээдип ап турар. Ол кайгамчык улуг комплекс чылда алды миллион тонна прокат бүдүрер күчүлүг. Ооң бо чылын ажыглалга кирер бирги эзлчээ үш миллион тонна прокатты чылда бүдүрер. Череповец станы— совет инженерлериниң шылгарангай чедиишкини. Калбаа ийи метр чыгам каң дилиндек—белен продукция станның сөөлгү клетказындан шакта 70 ажыг километр дүргедээшкинбиле «ужугун» үнүп, хөй тонна дүрүглерни берип турар.

Чыллың ийиги чартыында металлургтарның мурнунда улуг сорулгалар турар. Барының Сибирьниң металлургия заводунга чылда-ла 1,5 миллион тонна прокатты бүдүрер күчүлүг «450» дээр станны, Синарскиниң хоолай заводунга — өйген хоолайлар бүдүрер «140» дээр станны— улуг күчүлерни чыл төнчүзүнге чедир дыгыглалга кирген турары эргежок чугула.

Лебединскиниң, Новый Кривой Рогтуң, Днепровскиниң болгаш өске-даа даг-руда арыглалының комбинаттарынга демир рудаларын тывар талазы-биле улуг күчүлерни, агломерат, кокс болгаш өске-даа күүлдер бүдүрер күчүлерни кыска хуусаада ажыглалга киирер сорулга салдынып турар.

Партияга, совет улуска СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр эвээш чарыгдалдарлыг, эки шынарлыг продукцияны бүдүрерин көвүдедир дээш адырның бүгү-ле бүдүрүлге коллективтериниң болгаш бүгү ажыл-ишчилериниң аразында социалистиг чарыш калбарган.

Дыка хөй бүдүрүлгелериниң коллективтери болгаш мурнакчылары планныг онаалдаларны чедиишкинниг күүседиринче угланган үнелиг эгелээшкиннерни болгаш саналдарны үндүрген. Магнитогорскиниң Ленин аттыг металлургия комбинадының коллективиниң инициативазын Министерствонун коллегиязы болгаш металлургтарның профэвилелиниң ТК-зының президиуму үүлдүг деп көргеш, ону бүгү бүдүрүлгелерге пептередирин сүмелээн. «1974 чылда металлургияның агрегат бүрүзүнге чедип алдынган эң хөй бүдүрүшкүн болгаш эң дээре көргүзүг — беш чылдың доозукчу чылында ажылдың норма-чижээ болзун» деп лозун-биле социалистиг чарышты калбартырынче адырның бүгү бүдүрүлгелерин ол коллектив кыйгырган.

Магнитогорскиниң болгаш Кузнецкиниң металлургия комбинаттары болгаш өске-даа дыка хөй бүдүрүлгелер социалистиг чарышка улуг чедиишкиннерни чедип алган.

«Кара металлдарны ажыглаарының ажыктының бедидер дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын күүседир талазы-биле ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунун, Аар, энергетика болгаш транспорт машина тудуушкунунуң министерстволарының база ССРЭ-ниң Монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозунуң ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның докталында айыткан четпестерни чайладырынче ам адырның ажыл-ишчилери өнза кичээнгейни салып турар. Металл продукцияның шынарын үндезини-биле экижидер болгаш ооң сортаментизин калбартыр деп эң чугула сорулганы күүседиринге бүдүрүлгелер коллективтериниң, бүгү металлургтарның ажыл-чорудулгазының кол угланышкыны ол документиде тодаргайлаттынган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң сагыш салышкынынга харыы кылдыр металлургтар планнарны чедиишкиниг күүседир, продукцияның шынарын улам бедидер болгаш ооң чаа хевирлерин бүдүрерин калбартыр дээш бүгү күжүн бээрлер.

ТАЙГАНЫҢ ЧУРУМАЛДЫГ ЭДЭЭНДЕ

«Тыва кобальт» комбинат чуртта өөнүг металлургия комбинаттарының хеймери. 1970 чылдың июнь 27-ниң хүнү чоокта чаа-даа эрткен ышкаш сагындырар. Ол хүн бо бүдүрүлгени Күрүне комиссиязы хүлээн алган. Комбинаттың амыдыралында бо төөгүлүг хүнү бүгү Тыва 15 чыл дургузунда манаан. Комбинат ажылдап эгелээнден бээр бүдүрүлгениң ажыктының бедидеринче угланган технологтуг чаартылгаларны ооң чогаадыкчы, быжыг найыралдыг коллективи боттандырылаан. Техниктиг чогаадылгага 150 ажыг кижи киржип, ажыктыг санаалдарны киргилээн. Инженер-техниктиг ажылдакчылар Д. С. Монгуштуң, Б. Д. Шимиттиң, Д. Б. Бузур-оолдуң М. Л. Поляковтуң, В. П. Самойловтуң чогаадылгалары улуг экономиктиг ажыкты берген.

Оларның киргген чаартылгаларын ажыглаанындан кобальт концентрадын алырының технологиязы бедүүнчээн болгаш экижээн. Химиктиг холуксааларны, электри күжүн, изиг бусту камнан алыры шиитпирлеттинген. Чурттуң улуг заводтарының ажылдакчыларының кирген үлүг уттундурбас. Эрткен үениң дургузунда бистиң коллектив шыырак ажылдаарын көргүзүп, төлевилээн күчүнү шиңгээдип алырын хандырып шыдаан.

Совет Эвилелинде бир дугаарында руданы гидрометаллургтуг арга-биле арыглаарын боттандырарын тускай эртемниглер биске идегээн турган. Ол арганы ажыглаарга техниктиг чорудулга үезинде ону автоклавтар технологиязы-биле күүседир. Ынчан технологтуг чорудулгалар үезинде температуралар 100 градустан-даа улгалыр. Агрегаттарга эзилдириглерниң болгаш газтарның базыышкынары 13—15 атмосферадан өрүлей бээр. Ам бүдүрүлгениң технологиязы чаартынган. Ооң-биле чергелештир бүгү дерилгелер шиңгээттинген. Ынчангаш бистиң ажыглаанывыс бо автоклав технологиязын чурттуң өске-даа заводтарында ажыглай берген. Ону бистиңге ажыглаарынга ССРЭ-ниң Өөнүг металлургия министерствозунуң болгаш төрел бүдүрүлгелериниң дөрт министерстволарының 10 ажыг эртем-шинчилел институттары база эзлээн каш заводтарының инженер-техниктиг ажылдакчылары ачы-дузазын чедирген.

Эрткен дөрт ажыг чылдарда ажылывыс руда тыварын, ону гидрометаллургия цегинге арыглаарын хандырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер сорулга база күүсеттинип турар. Бо үениң дургузунда планнаанындан ажыр 650 муң ажыг рубльдің продукциязын бүдүрген. Бараанның продукцияның бир рубльге онааштыр чарыгдалы барык ийи ажыг катап кызырылган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өскениби-биле продукцияның өзүлдези долузу-биле чедип алдынган.

Ынчангаш бистиң металлургтарывыс боттарының байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Чылдың ийиги кварталында продукция бүдүрери 104,2, ону сайгарары 110,9 хуу күүсеттингеен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү белиткен хүлээлгелерде көргениден 2,1 хуу өскен. Мындыг күш-ажылчы чедиишкиниериниң түнелиинде республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң чарыжынга ийиги черин эзледивис.

Терлиг-Хаяның мөңгүн суу арыглаар бүдүрүлгезиниң ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиннери база эзлээн. Кобальт комбинадынга ол бүдүрүлгени каттыштырган болгай. Беш чылдың планын күүседир дээш шалыпчы ажылдап турар эзлчеглер, бригадалар ында эвээш эвес. Бо ийи бүдүрүлгениң каттышканы-биле холбаштыр чурттуң эртем-шинчилел болгаш проект-төлевилел организацияларындан демнежип алган, бүдүрүкчү күштерни төп ажыглаарының эртем ажылдарын кады чорудуп турар бис. Ооң түнелиинде кобальт болгаш мөңгүн суу рудаларын казып тыварының дүргедээшкиниг аргаларын дагжылар ажыглап турар.

Бистиң дагжыларывыс чер иштинге ажылдаар машиналарны, электрилиг вагончуганнарны ажыглаарының мурнакчы аргазын чуртта бир дугаарында ажыглап эгелээн. Ону демдеглеп көргеш, Өөнүг металлургия министерстводу «Тыва кобальт» комбинадын дуржулгалыг бүдүрүлгелериниң санынга киирер дугайында шиитпирин хүлээп алганы өөрүнүг. Даг ажылдарынга немей ажыглаар чаа хевириниң машиналарын биске бээрин көргеш. Ону келир чылдың бирги кварталында алыр бис.

Комбинаттың кол гидрометаллургия цегинде чаартылгаларның чамдыызы-биле танышпырайн. Маңза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алыр дээш рудалар холуксаазындан химиктиг эзилдиригни арыглаарының технологтуг картазын өскертирин чаартыкчылар чедип алган. Ол арганы ажыглаанындан чугайны хереглээрин сөскаткан, артык чарыгдалдарлыг чугай өрттелир цех ынчангаш хагдынган. Мындыг чаартылгалардан кобальт бүдүрери бөдүүнчээн. Чамдык дерилгелериниң артык чарыгдалдыг ажылдаары төлевилээнилден 30 хуу кызырылган. Ооң алган камналга 0,5 млн. рубль ашкан.

Сөөлгү 2—3 чылдарда күш-ажылды организастаары чаартынган. Бүдүрүлгениң культуразын бедидериниң хемчеглери боттанган. Долгандыр турар бойдусту камгалаар, сугну арыглаар хемчеглер бистиң металлургтарывыстың кичээнгейиниң төвүнде. Комбинатты ажыглаага киргген үезинде руданың мышыктыг артынчызын— «кудруун» ацылап хөмер черже тускай машинабиле дажыглаан, артык чарыгдал үндүрүп келген. Машинага дажыглаарга орукка хоралыг бүдүмелдер төктүп турган. Металлургтар ооң өске арганы чогааткан. Ам ол ажыглаттынмас продуктуну хөмер черже дамчыдыптар дерилгени тургускан. Ооң алыр экономиктиг ажык 50,0 муң рубль. Бүдүрүлгеге ажыглаан сугну балыктыг черлер суунуң денгелинге чедир арыглап шыдаптар аргадар тургустунган. Бүдүрүлгеге ажыглаар сугну арыглаарын ам-даа үргүлчүлээр. 1976 чылда комбинат ажыглаан сугну черже төкпейн, катап арыглаап, ажыглаарын боттандыраар. Бо бүдүрүлге амдыызында 10 хуу ариг сугну ажыглап турар.

Комбинаттың цехтериниде коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин калбарган. Ажылдап турарларының 65 хуузу ында киржип турар. Коммунистиг күш-ажылдыы деп бедик атты чедип алыр дээш демиселде 28 цехтер, участоктар, бригадалар киржип турар. Ол атты беш коллектив чаалап алган. 347 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы бедик аттыг. Металлург хүнүнде чарыштың тиилекчилериниң даг ажылчызы Владимир Миткус, аппаратчик Екатерина Романенко, слесарь-сантехник Карасал Канзай болгаш 30 ажыг мурнакчылар шаңнал-макталдарны алырлар. Байырлалдың бо хүнүнде гидрометаллургия, электроэнергия, даг цегиниң ажылчыннары социалистиг чарышка киришкеш, күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. Оларның чедиишкиннери бистиң көргүзүглеривисти, бурунгаарлаашкыннарывысты быжыглап турарын маңза онзалап демдеглээр ужурлуг бис.

Совет металлургтарының бо хүнүнде штукатур—маляр Мария Саражакованың, кран машинизи Анатолий Мисайловтуң, даг өрүмнекчизи Алексей Дамдынчаптың, шеверлекчи Хүрүме Кара-кыстың тоску беш чылдың планныг даалгаларын, бедиткен хүлээлгелерин күүседир дээш шалыпчы, хызымак ажылдан турарын мактап, үнелээр апаар.

Тываның өөнүг металлургиязының Таңды-Уланың эдээнде бо төвү сайзыралдыг хөгжүп орарын боттарывыс магадап турар бис. Культура албан черлериниге Культура ордузу немешкен. Ийи каът хөй орунуг уруглар салы, ийи каът чуртталга бажыңнары ажыглалда киргилээн. Эрги, чаа суурларның кудумчулары, кварталдары элээн чаагайжыттынган. Чаа-чаа тудугларлыг бо суурларны, кобальт комбинадының бүдүрүлгелерин Таңдының чурумалдыг бойдузу каас-шиник кылдыр эле хепкерип турган ышкаш сагындырар.

Металлургтарның баймралын таварлаштыр Хову-Аксының тудугжулары 48 өг-бүле чурттаар бажыңны ажыглалга белек кылдыр берген. Олар ам чыл төнчүзүнде 200 орунлуг общежитиени ажыглалга киирерлер. Аңаа тускай эртемниглер чурттаар. Ооң аңгыда суурда бир муң дөрбелчин метр шөлдүг теплица тудуу доостурунун кырында келген. 18 садыгжы ажылдаар магазинни база тудуп турарлар. Ол бүгү комбинаттың ажыл-ишчилериниң амыдырал-чуртталгазын экижидериниге угланган сагыш салышкын болур.

А. ВАНЖА,
«Тыва кобальт» комбинаттың директору, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

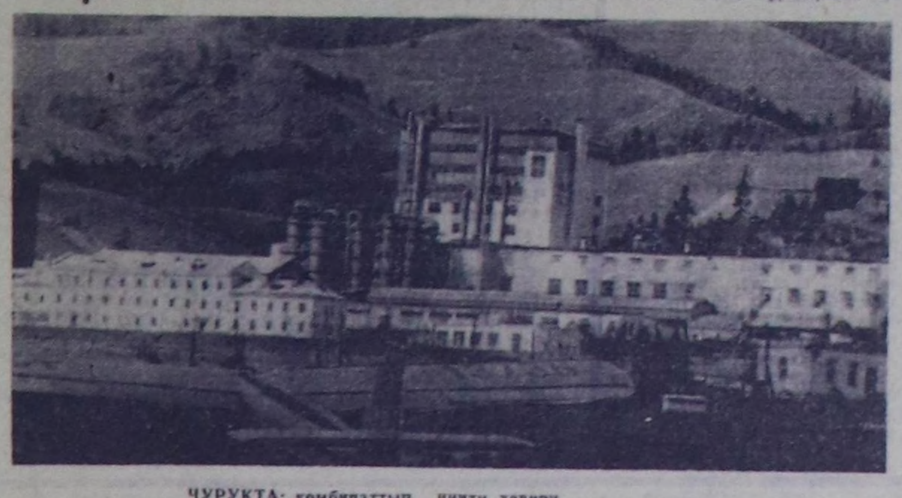

ЧУРУКТА: комбинаттың өөнүг хевири.

ВЕРХ-ИСЕТСК ЗАВОДУНУҢ ЧАА ЦЕГИ

СВЕРДЛОВСК. Бир эвес карага шөйген трансформатор каңындан электроаппаратураны кылып үндүрер болза, электроэнергия чидирии каш-даа катап кызырлы бээр. Ындыг каңны Верх-Исетскиниң металлургия заводунуң чаа цеги бүдүрүп үндүрүп турар. Уралдың металлургтары дыка хөй агрегаттарның төлевилелде айыткан күчүзүн хуусаа бетинде шингээдип алган. Ам ажылдап турар бүдүрүлге-биле кожалаштыр ийиги эзлчегни тудуп үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: шөөринге кирер трансформатор каңының дүрүглерин белеткээр участокта стропальщик И. И. Семёнов.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.

АППАРАТЧИК

Иргит Күдер-оол өскен-төрээн чери Бай-Тайгага 1962 чылда он классты доосиаш, шериг албанын эрттирип, Совет Армияның хүрээлеңинче чорупкан. Ооң эзп чедип келгеш, Кызылдың политехникумунуң ажыктыг казымалдарны болбаазырадырының салбырынга өөренип, тускай ортумак эртемни чедип алган.

1970 чылда Күдер-оол Хову-Аксынга өөнүг металлургия комбинады ажыттынары биле-ле аңаа ажылдап эгелээн. Баштай аңаа ажылчын болуп, а ооң соонда автоклав цегинге келген. А комбинаттың автоклав цеги дээрге-ле гидрометаллургия аргазы-биле рудадан ажыктыг бүдүмелдерлиг концентрат ылгаарынга кол черни эзлеп турар участок болур. Технологтуг чорудулгалары бүрүү-биле автоматчыттынган, руданы щелочилиг холуксаа-биле хоюдуп, металл концентрадын аңгылап алырынга таарыштырган автоклавтарны Иргит Күдер-оол эки шиңгээдип ап, бедик мергежилдиг специалист апарган.

Ооң элээн үе эрткенде Күдер-оол комбинаттың кол цели — гидрометаллургия цегиниң аппаратчиги апарган. Ол Кызылга өөренип турган, техникумга билип алган үүлдерин практикага ажыглап, руданы болбаазырадырының технологиязын, бүдүрүлгениң онзагай үүлүн комбинатка өөренип ап, дериг-херекселдерниң эң чогумчалыг ажылдаарының байдалын эки өөренип алган. Күдер-оол технологтуг чорудулганың байдалын хынаар, хемчээр приборларның көргүзүүн кичээнгейлиг хайгаараар, ук көргүзүглер нормадан хажыг бээрге, ооң чылдагаанын тодарадып илередир дээш ооң-даа өске нарын ажылды кылып турар. Аппаратчиктиң амылы нарын, берге. Шак ындыг харыысалгалыг ажылын Иргит Күдер-оол эки күүседип, кады ажылдап турар эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: «Тыва кобальт» комбинатта мурнакчы аппаратчиктериниң бирээзи И. КҮДЕР-ООЛ.

Комбинатта чаа үүлдер

Бистиң «Тыва кобальт» комбинатта бо чылын элээн өскерилгелер болган. Комбинаттың гидрометаллургия цеги чаартынган. Ында дериг-херекселдериниң хөй кезии солуттунган. Ол болза бүдүрүлгениң технологиязын чаартканы-биле холбашкан.

Гидрометаллургия цегинин ажык чок продукциязын моон мурнунда чылдарда автомашиналар-биле ооң шыгжамырынче дажыглаан турган. Амгы үеде ол цехте чаа технологтуг херекселдер ажыглалда киргеп. Күштүг насостар-биле ол продукцияны тускай кылын каан дамбаже сордуруп төп турар. Ооң уламынан цехтиң арыгшевер байдалы экижип, орукка төктүр хоралыг бүдүмелдер чок болган. Бо продукция-биле кады аммиакты чидириглери улуг турган. Ам ажык чок продукцияны улуг реакторларга изиг бус-биле хайындырыптарга суг биле амниак өске бүдүмелдерден ылгалы бээр. Аммиак бусталы бээрге вентиляторларын дузазы-биле сордургаш, база катап суг-биле холуштургаш, эзилдириг кылдыр белеткээш, бүдүрүлгеге катап ажыглап турар.

Ол ышкаш бүдүрүлгеге ажыглап каапкан хирлиг сугну арыглаары дыка хөй дериг-херекселдер ажыглаар нарын технологтуг чорудулга болур. Комбинаттың инженер-техниктиг ажылдакчылары Д. Б. Бузур-оол, Д. С. Монгуш болгаш өскелер-даа хөмүр-даш үүлүн бүдүрүлгеден үнген хирлиг сугну арыглаарынга ажыглаарының чаа аргазын чогаадып кылганнар. Ол санал чаа ажыдыышкынга хамааржыр болгаш ооң авторларынга Бүгү-эвилелдиң чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар човулели автор шынзылгазын тывыскан.

Кобальтыны болгаш өске-даа үнелиг металлдарны рудадан ылгаарының чаа технологиязын боттарывыстың байырлалывыска утказтыр шиңгээдип алганывысты дейдеглээри база өөрүнүг. Бо технология үүгле «Тыва кобальт» комбинатта чаа эвес, ол өөнүг металлургияда чаа ажыглап эгелээн арга болур.

К. ООРЖАК,
«Тыва кобальт» комбинаттың диспетчери.

ҮЛҮГ-ХУУЗУН КИИРИП ТУРАРЛАР

Тоску беш чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында мынчаар бижээн: «Рудалардан металл аңгылап алырын бедидер, чиг-этти комплекстиг ажыглаарын экижидер, чартык продуктуларны долузу-биле ажылдап кылыр технологтуг системаларны калбаа-биле шиңгээдир болгаш бүдүрүлге артынчыларын металлургияга ажыглаарын организастаар. Өөнүг металлургия үлетпүрүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 40 хуудан эвээш эвес бедидер». Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлериниге бижиттинген бо сөстер Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинаттың ажыл-ишчилериниге долузу-биле хамааржыр болгаш ону амыдыралга боттандырары дээш комбинаттың коллективи күжениишкиниг ажылдап келген. Бо чылын комбинат ажыглалга киргенден бээр 5 чыл болур. Бөгүн боттарының байырлалынга металлургтар багай эвес түнелдерлиг ужуражып турар. Доозукчу чылдың бирги чартыында комбинаттың ажыл-ишчилери ийити продукция бүдүрериниң планын 108,4 хуу күүсеткен, эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 5,7 хуу өзүлделиг болган. Кол көргүзүг болур — кобальт концентрады бүдүрериниң планын 100,5, никельди — 112,7 хуу чедирген. Бүдүрүлге 160 муң рубльдің орулгазын алган.

Бүдүрүлгеде мурнакчылар хөй. Оларның аразында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Кама Намчыловна Монгуш, гидрометаллургия цегинде дериг-херекселдериниң механиги инженер Эрес Далаа, аппаратчик Кызыл-оол Оюн олар шалыпчыларның одуруунда ажылдап турар. Даг цегиниң начальнигиниң оралакчызы В. Ортеней комбинатка баштай ажылчын болуп кирген. Бо комбинат Тыва өөнүг металлургияның баштайгы бүдүрүлге чери. Мында тыва чоннуң оодар, кыстары, өске акы-дунма нацияларның төлөөлери-биле бир дөмей, металлургтуң мергежилин шиңгээдип алган, боттарының үлүг-хуузун комбинаттың хөгжүлдезинге киирип турар.

— Хову-Аксының рудазындан кобальт, никель, чес болгаш өске-даа элээн каш металлдарны ап турар бис. Бо чылын бис ядыы рудадан металлдарны ылгаарының чаа аргазын (флотацияны) шиңгээдип алгаш, ону ажыглап тур бис. Сөөлгү үеде Хову-Аксының рудазында кобальтының хуузу эвээштээн. Чаа арганы шиңгээдип алганывыс биске кончуг дузалыг болган, ооң ажыгы-биле бо чартык чылдың планын күүседир аргалыг болдувус — деп, комбинаттың кол инженери Ладар-оол Сангыр-оолович Монгуш биске чугаалады.

Комбинаттың кол цели — гидрометаллургия цеги бо-ла болгай. Дадарбас каңдан кылган контейнерлерге кобальт концентрадын савалаар черде аппаратчик-металлург Даш-оол Лопсан ажылдап турар. Тыныпты дүй ап турар бирле чидиг чыттыг, кара-ногаан өөнүг эзилдиригни контейнерлерге кудуп каан болду.

— Бо концентратты даарта чүдүрүп чорудар бис. Уралда Уфалейниң комбинады бистиң берген концентрадывыстан кобальт, никель дээш өскедаа металлдарны ылгап үндүрер болгай—диди. Ооң соонда үүрмектеп-байыдар фабрикага келдивис. Цехте турган чаа дериг-херекселдерлаа энмежок. Аппаратчик-металлург Кама Монгуш биле Лиза Кравченко оларның магний эзилдириин кылын турарын көрүвүс. Аңаа кижи безин көөрге көвүктелген сутке ылап дөмей эзилдиригни кедергей улуг доскаар дег саваларда изиг бус-биле эзилдирин, кылып турар болду. Ол-ла цехте аппаратчиктер Куулар Эдер-оол, Николай Мандып-оол, Александр Сагаачы олар ажылдап турар. Флотация аргазы рудадан металлдарны ылгап алырын 2—3 хуу бедидер, а ол дээрге кедизинде баргаш хөй-хөй килограмм чүгүлө концентрат болур.

О. КОРОДА.

Мал чеминиң

белеткели

ООЖУМ ЭГЕЛЭЭН

Бии-Хем районуң ажылагыйлары 1975—1976 чылдарда мал кыштаглаашкының чедиишкиниг эрттирериниг болгаш ниитиниң малын четчир саныг чем биле хандырарынга эргежок чугула техникалыг. Колхоз, совхозтарда тракториуң 117 сенокосилказы, 56 дырбаашы, болуп хөөннээр 41 машина болгаш пресстер, силос ажаар 37 машина, 58 жатка бар.

Агаар-бойдустуң байдалы, өөт-сигениниң үнгени багай эвес турбуже районуң ажылагыйлары сиген кезилдезин оожум чорудуп, эки үеин эрттирип турар. Механизаторларның чартыктан биче-ле эвээш кезин сиген кезер болгаш тараа ажаан алыр техника сентелгезинде хаара туттунган. Оларның күш-ажылының будурукчулуу куду, ийи эзлчеглиг ажылды, сентелгени болуктээр арга-биле чорударын организаставаан.

Июль онда . байдал-биле алырга, районда сенокосилкаларның 33 хуузу, пресс-боддурукчулерниң 55 хуузу, сараат салыр машиналарның болгаш дырбааштарның 15 хуузу, силос ажаан алыр комбайнарның 80 хуузу белеткеттинмээн болуп турар.

Мал чеминиң белеткелинче «Кызыл тараачын» совхоз организастыг кирген. Бо ажылагыйда механизастаттынган 4 звенону, машина четпес черлерге хол кадыыры-биле сиген кезер 25 кижилиг 3 звенону . тургускан. Будук-бүрү белеткелин ында база чорудуп, сиген кезилдезинде агрегаттарның техниктиг хандырылгазының айтырыын шиитпирлээн. «Кызыл тараачын» совхоз сиген кезилдезинче киргеш ийи хонуп турда, «Оок», «Саян» совхозтар, «Хадыҥ» колхоз сиген кезер агрегаттарның чүгле чамдыызын кезилдеже киргген. Районда амгы үеде чүгле 43 агрегат ажылдап, 230 ганың сигенин кестиргеп.

«Хадыҥ» колхозтуң кол инженери эш Бессонов, кодээ ажыл-агый машиналарының механиги эш Гладышев Баян-Колда трактор сенокосилкалары чеже барыл, оларның байдалы кандыгыл дээрзин безин билбес болганнар. Бо ажылагыйда сиген ажаан алыр машиналар сентелгезиниң шынарынче четпес кичээнгей салган. Сентеттинген чамдык сенокосилкаларның бистерин ажылдадыр кронштейннери сына берген, хүрту долгаар ремень болгаш өске-даа чамдык кезектери чок болган таварылгалар бар. ПК-1,6 деп сиген болуп хөөннээр машиналарның баш удур камгалаа муфтазы сентеттинмээн, өске-даа четпестер бар. Сиген болгаш тараа ажаан алыр техниканың кадагалалын , дыка багай организастаан.

Хойга холумактыг курраг чем белеткээр цехти тудар болгаш ажыглалга киирер талазы-биле сорулганы колхоз күүсеттейн турар. «Оок» совхозта сараат салыр үрелик машиналарны болгаш болуп хөөннээр машиналарны ажылдаар кылдыр сентеп албаан.

«Саян», «Оок» совхозтарда витаминниг сиген далганын белеткээр агрегаттарны эптеп кылыр ажылдарның чүгле 60 хуузун күүсеткен. Малдың бодуун чеминиң термохимиктиг болбаазырадылгазын кылыр дериглерни белеткээр ажылды чаңгыс-даа ажылагыйда кылбайн турар.

«1975—1976 чылдарда ниитиниң малын чем-биле хандырарының болгаш кыштаглаашкыны чедиишкиниг эрттиреринің талазы-биле хемчеглер» дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң докталаын күүседир талазы-биле бо районда четпес хемчеглер алдынын турары үстүнде фактылардан тодаргай-дыр. Райкуускомнуң кодээ ажыл-агый эргелели, ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери, «Сельхозтехника» салбырының удуртукчулары сиген кезер техниканы ой-шаанда белеткээрин чугулаан көрбээнинден мындыг дүвүреңнг байдал тургустунган.

Республиканың Кодээ ажылагый министерствозунуң болгаш «Сельхозтехника» каттыжыышкынының каттышкан коллегиязы чоокта чаа болуп эрткен. Бии-Хем районда мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле бар четпестерге райкуускомнуң кодээ ажылагый эргелелиниң начальниги эш Чихачевтуң, «Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи эш Губановтуң, районнуң чамдык ажыл-агыйларының удуртукчуларының кичээнгейин угландырган. Партия обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүделиниң докталаын күүседир дээш ажылда ол четпестерни дарый чайладып, ажылды шалыпкын организастаары негеттинин турар .

И. ОЛДЫРЕВ.

«Ынпың» Арынна рындан

ХЕРӘӘЖЕН ДЕП СӨСТҮҢ ТЫВЫЛГАНЫ

Бо чылын бистиң планетавыстың бүгү чону Делегейнин херәәженнер чылын демдегләәр. Совет Эвилелинге ону эрттирери херәәженнер дугайында айтырыгны шиитпирләәринге кайы хире улуг чедиишкиннерни чедип алганын бүгү делегейге база катап маргыш чок бадыткап көргүзер.

Херәәженнерге эрге-шөләәни тыпсыр, оларның ниитилел медерелин, идейлиг болгаш культурлуг деңнелин бедидер дәәш В. И. Ленинниң, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың боттандырып келген хемчеглери кайгамчык үре-түңнелдерни берген. Ол дугайында хөй чижектерни көргүзүп болур. Баштайгы космонавт, баштайгы әртемден, әмчи, тракторист дәәш оондаа өске мергежилдин кижилериниң арызында бистиң алдарлыг херәәженнеривистиң аттары бар.

«Шынның» арыннарындан» деп рубрикага бөгүн 30 чылдар үезинде бистиң солунувус Тываның херәәжен чонунуң дугайында канчаар чырыдып турганы-биле кысказы-биле таныжып көрәәлиңер.

ТАР-ның революстуг нам, чазаа херәәжен чонунуң деп эргезин амыдыралга боттандырарынче, оларның билиг-мергежилин бедидип, хөй-ниити ажылынга хаара тударынче доктаамал кичәәнгей салып келген. 1925 чылдың сентябрь 17-де ТАРН ТК херәәженнерни күрүне ажылынга киириштирер, оларны бижикке өредип дугайында айтырыгны чугаалашкан:

«...бисте херәәженнерни күрүне албанынга киириштирбейн, бижикке безин өреттпейн турар. Ол чорук оларның хостуг эргезин дорамчылаазны болур деп, чер-черден шүгүмчүлеп турар апарган» деп демдегләән. Намның IV съездизинге ол айтырыг дугайында тускай илеткелди дыңнаан. 1926 чылдың кызынында Кызылдың арат херәәженнериниң бирги хуралы болган. Оон соонда ындыг хуралдар көжууннарга әрткен. 1928 чылда ТАРН ТК-ның чапынга херәәженнер килдизин тургускан. Оон дараазында чылда Кызылга херәәжен чонунуң дааныр бөлгүмүн (кооперативин) организастаанын, бижәәш, ынчалзажок ук бөлгүмүн ажылдаар бажын чок бооп турарын «Шын» шүгүмчүлеән.

Ол чылларда даштыкыже өредип чорудуп турган өгүулдарның 25—30 хуузу херәәженнер болур деп Төп Комитет доктаатканын бистин солунга парлап турган.

20 чылдарның төнчүзү, 30 чылларның эгезинде «Херәә чок» деп атты солуур дугайында айтырыг «Шынның» чаагай кылдыр көстүр-дүр. Бо дәәрге шаг-үениң улуг болуушкуну болгай, ынчанмыже, олар ында, бистер фестивальда, мында-даа болзувусса, чаңгыс ниити херекти кылып — тайбыңны быжытлап турар бис деп бодай-дыр мен».

Чүгле ужуражыышкыннар болгаш чугаалажыышкыннардаа эвес, харын база фестиваль экранында кирген кинолентелар боттары безин социал депшилгеге, улустарның ара-аразында билчип алырынга дөгүм бооп турар. Четверг-те кыска метражтыг чуруктарның конкурс көрүлдезинге чораан көрүкчүлер «Интернационалчы хүләәлге» деп совет чурукту база көрген боорлар.

Ол фильм хамаарышпас аныяк күрүнелерге бистиң чуртувустун ак сеткилдиг дузаламчызының дугайын, чер бөмбүрәәзиниң чүүл-бүрү булуннарында ажылдап, боттарының байлак дуржулгазын Азияның, Африканың, Латин Американың ажыл-ишчилериниге дамчыдып берип турар совет специалистериниң дугайын чугаалап турар.

Ол хүн Австралияга, Непалга, Нидерландыга, Моолга болгаш оске-даа чурттарга тургустунган документалдыг фильмнерни көргүскен.

Фестивальдың шапкын хүнери ам-даа бооп турар.

И. ВЕКСЛЕР,
СӘТА-ның корр.

Делегейниң XI кинофестивалында

Экран: амыдырал панорамазы

Москваның конкурс экранында боттарының чугаалдарын көргүзүп турар кинематографистерниң аразында Москвага мурнунда болган көрүлделериниг бедик шаңналдары-биле демдеглеткеннер әвәәш әвес. Дөрт чыл мурнунда польша режиссёр Анджей Вайда маңда кол шаңналдарыңыг бирәәзин бодунуң «Хадыңыг дөргүн» деп лентазы дәәш алган. Варшавадан келген аалчы ам польша литератураның классиги В. Реймонтунуң романын ёзугаар тургустунган «Күштүг күзәән чери» деп чаа чурукту көргүскен.

Польша делегациясының июль 17-де «Россия» гостиницада боттарының чугаалдарын көргүзүп турар кинематографистериниң түңнелдиг чугаадыкчы холбааларының дугайын бо хүннерде Москваның дыка хөй аалчылары чугаалап турар. Чижәә, ам әләән каш кады кылдынган совет-болгар фильмнер тургустунуп турар деп, БУР-нуң уран үүл болгаш культура талазы-биле комитединиң даргазының оралакчызы Павел Писарев дыңнаткан. Оларның аразында «Фронтуже солдат чоруп орган», «Графиня Вревская» деп фильмнер бар. Совет Эвилели биле Болгария аразында газ дамчыдылгазының тудуушкунунуң дугайында кинолентаны удавас тырттырып эгеләән турар, Х. К. Андерсенниң тоолуңдан үлегерләән «Далай даңгыназы» деп фильмни тургузарының кады ажылы база эгеләән.

Фестиваль экваторну ажылдыр база берген-даа болза, совет найысылаалче аалчыларның агымы кошкавайн турар. Сураглыг америк актёр Дин Рид бистиңде база катап чедип келген. «Мен Москва фестивалынга дөрт чыл мурнунда чораан мен— деп, ол чугаалаан.— Бо үениң дургузунда Москва дыка-ла өскерилген-дир, ол улам-на каас-шиник апаргаи. Мәән чаңгыс чер чурттугларым-биле космоска барып ужуражыр дәәш космостун «Союз» совет корабли ужуп үнген бо хүннерде Москва меңээ өвәала өргүн байырлалдыг, өңдүр-чаагай кылдыр көстүр-дүр. Бо дәәрге шаг-үениң улуг болуушкуну болгай, ынчанмыже, олар ында, бистер фестивальда, мында-даа болзувусса, чаңгыс ниити херекти кылып — тайбыңны быжытлап турар бис деп бодай-дыр мен».

Чүгле ужуражыышкынар болгаш чугаалажыышкынардаа эвес, харын база фестиваль экранында кирген кинолентелар боттары безин социал депшилгеге, улустарның ара-аразында билчип алырынга дөгүм бооп турар. Четверг-те кыска метражтыг чуруктарның конкурс көрүлдезинге чораан көрүкчүлер «Интернационалчы хүләәлге» деп совет чурукту база көрген боорлар.

Ол фильм хамаарышпас аныяк күрүнелерге бистиң чуртувустун ак сеткилдиг дузаламчызының дугайын, чер бөмбүрәәзиниң чүүл-бүрү булуннарында ажылдап, боттарының байлак дуржулгазын Азияның, Африканың, Латин Американың ажыл-ишчилериниге дамчыдып берип турар совет специалистериниң дугайын чугаалап турар.

Ол хүн Австралияга, Непалга, Нидерландыга, Моолга болгаш оске-даа чурттарга тургустунган документалдыг фильмнерни көргүскен.

Фестивальдың шапкын хүнери ам-даа бооп турар.

И. ВЕКСЛЕР,
СӘТА-ның корр.

Телевидение

ИЮЛЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

8.55—Дамчыдылгалар программазы.
9.00—«Ye». Информастыг программа.
9.45—Орбитадан медәәлер.
10.00—«Кол конструктор». Документалдыг телефильм. 2-ги сериязы.
11.00—11.10—Чапсар.
11.10—«Советтер чуртунуң төлдери». «Бо делегейже кир» Документалдыг өңнүг телефильм.
11.50—Фехтованиеге делегей чемпионады. Будапештиден дамчыдылга.
12.00—«Совет Эвилелинге баран бооп тур мен!»
13.00—Медәәлер.
13.15—«Цирк-аренада». Өңнүг.
13.35—«Кино-аян чоруктарының клуву».
14.35—«Дыштанып шактарда». Металлург хүүнүнге музыкалыг программа.
16.00—«Орбитадан медәәлер».
16.20—Фехтованиеге делегей чемпионады. Будапештиден дамчыдылга.
16.30—«Делегейниң чону бирле катап билип каан...». Документалдыг өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
17.30—Документалдыг фильм.
17.55—«Музыкалыг киоск». Өңнүг.
18.25—«Бөгүн — Металлургтуң хүнү». ССРЭ-нин кара металлургия министри И. П. Казанецтиң чугаазы.
18.40—«Цирк—аренада». Өңнүг.
19.00—19.10—Чапсар.
19.10—Фа-мажор квартет Вильнюс филармониязының хылдыг көжүм квартеди күүседир. Өңнүг.
19.20—«Бөгүн — Металлургтуң хүнү». ССРЭ-нин өңнүг металлургия министри П. Ф. Ломако-биле беседа.
19.35—«Дыштанып шактарда». Металлург хүүнүнге музыкалыг программа.
21.00—«Кол конструктор». Документалдыг телефильм. 2-ги сериязы.
22.00—Медәәлер.
22.15—«Москваның улусчу ыраажылар школазы». Өңнүг концерт-очерк.
22.40—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңнүг.
23.40—«Цирк—аренада». Өңнүг.
00.00—«Делегейниң чону бирле катап билип каан...» Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
01.00—01.30—«Ye». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

8.55—Дамчыдылгалар программазы.
9.00—Телефильмнериниң Владивостокка эрткен Бүгү-эвилел көрүлдезинин шаңналдыг фильмнери: 1. «Мария Попова», 2. «Бригада». Жюри кежигүнү искусствоведение әртемниниң доктору Р. Ильинниң эге сөзү-биле.
11.00—Киножурнал. (Кызылдан).
11.10—«Хөглүг үннер». Өңнүг.
11.30—«Ye». Информастыг программа.
12.00—Орбитадан медәәлер.
12.30—«Чалыы пазын, сецээ».
13.00—Медәәлер.
13.15—«Челәәш». Телепрограммаларның делегей фестивалы. Куба.
13.45—«Иван биле Алтынчач». Өңнүг телешиниң баштайгы көргүзүлгези.
15.00—«Силерниң бодалыңар». Өңнүг дамчыдылганы О. Доброхотова әрттирер.
16.00—Орбитадан медәәлер.
16.15—Спортчу гимнастика. Өңнүг.
16.35—«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». «Беш чылды—хуусаа бетинде». Дамчыдылгага Казахстанның Компартиязының Караганда обкомунуң бирги секретары В. К. Акулинцев киржир.
17.20—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестриниң концерти. Режиссеру — РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеев. Өңнүг.
17.40—«Союз» корабльдиң хонупканының дугайында репортаж.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедәәлер.
18.25—Уругларга — фильм.
18.40—Телемедәәлер.
18.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.55—«Иван биле Алтынчач». Өңнүг телешиниң баштайгы көргүзүлгези.

КЫЗЫЛДАН

20,25—«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур». Дамчыдылга.
20.35—«Валерий Чкалов». Уран-чечен фильм.
22.00—Медәәлер.
22.15—Документалдыг өңнүг фильм.
22.30—«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». «Беш чылды—хуусаа бетинде». Дамчыдылгага Казахстанның Компартиязының Караганда обкомунуң бирги секретары В. К. Акулинцев киржир.
23.15—23.45—«Челәәш». Телепрограммаларның делегей фестивалы. Куба.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Чөвүлел хуралда

ЖЕНЕВА. (СӘТА). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийги чалазының ажылчын органнарының шиитпирлеттинмәән сөөлгү айтырыгларының дугуржуушкуну дооступ турар.

Ийги комиссия июль 18-те экономиканың, әртемниң болгаш техниканың, долгандыр турар бойдусту камгалаарының талазы-биле кады ажылдажылга дугайында түңнел документинин сөзүн белеткәәрин дооскан. Эң-не таарымчалыг байдалды бәәриниң чурумун ажыглаары садыглажышкынны хөгжүдериниг чаагай салдарын чедириниң дугайында чугула үүлдү дугуржуп алган.

Таарыштырылга комитеди Хельсинкиге болур чөвүлел хуралдың үшкү, түңнел чалазын әрттириниң дугайында ажылчын бөлүктүң илеткелин бадылаан.

Ак бажыңга ужуражыышкын

ВАШИНГТОН. (СӘТА). АКШ-тың президентизи Дж. Форд Ак бажыңга чоохтаа Совет Эвилелинге албан өзүзу-биле аян-чорук кылып чораан АКШ-тың сенадының делегациязының кежигүннерин хүләәп алган.

Ужуражыышкын соонда журналистер мурнунга үүе чугаалап тура, сенатор Ч. Перси конгрессменнер СЭКП ТК-ның Чингиле секретары Л. И. Брежневтиң делегацияны хүләәп алганының, өске совет удуртукчулар-биле боттарының беседаларының дугайын делегерецгейи-биле президентяге дыңнаткан деп медегләән. Совет Эвилелинге бооп эрткен ужуражыышкынар үезинде совет-америк харылзаларның амгы байдалының болгаш улам ыңай хөгжүлдезинин дугайын, а ол ышкаш делегейниң чамдык айтырыгларын чугаалашкан деп, Ч. Перси дыңнаткан.

ЛКП-ниң медеглели

БЕЙРУТ. (СӘТА). Сөөлгү үеде Ливанда болгаш өске-даа чамдык араб чурттарда «Араб коммунистиг организация» дәәр террорисчи организацияның кежигүннерин тудуп хоруудааны-биле холбаштыр Ливаның Коммунистиг партиязы медеглел парлап үндүрген. Адыг үнген организацияга ЛКП-ниң кандыг-даа хамаарылгазы чок деп ол медеглелде онзалап демдегләән.

Әрге-чагыргалар «Араб коммунистиг организацияның» кежигүнүнерин тудуп хоруудаарын чылдак кылып алгаш, Ливан депшилгеги болгаш патриоттуг күштериниң төлөәлекчилерин база тудуп хоруудан эгелеән деп медеглелде айыткан.

Ындыг угланыышкынның айыылдың ЛКП демдегләәш, боттарының кежигүннерин камгалары-биле чаңгыс аай фронт-биле хөдеериниче депшилгеги күштерни кыйгырган.

Чоруткан тудуп хоруудаашкынарның түңнелинде Бейрутта байдалдың чидиглевгенин Ливаның депшилгеги күштериниң чыылдырган чөвүлел хуралына июль 17-де чугаалажып көрген. Чөвүлел хуралдың киржикчилери тудуп хоруудаарының кампаниязын соксадырынче болгаш Ливаның депшилгеги күштериниң мурнунда хоруудаттырган бүгү төлөәлекчилерин хостаарынче әрге-чагыргаларны кыйгырган медеглелди хүләәп алганнар.

Революстуг чөвүлелдиң хуралы

ЛИССАБОН. (СӘТА). Португалияның Революстуг чөвүлелиниң хуралы болган, ук хурал чуртта иштики политиктиг байдалды чугаалажып көрген.

Хурал доозулган соонда чарлаттынган дыңнадыгда чугаалап турары болза, Революстуг чөвүлел чуртка тыптып келген политиктиг кризисти делегерецгейи-биле анализтәән, ол кризис чаа чазакты тургускан соонда ажып әрттирген турар ужуралуг. Улусчу-демократтыг партияның кежигүннери министрлер боттарының чөвүлелге салган негелделери хүләәп алдынмайн баарга, Түр чазактан үнүп чоруткан дәәрзин чөвүлел кичәәнгейге ап көрген.

Хуралга Анголада байдал дугайында даштыкы херектер министри Э. Мелу Антунидтиң илеткелин база чугаалажып көрген болгаш Португалияның Анголада шериг командылалының ажыл-чорудулгазын түүлдүзүүнүн көөр деп шиитпирин хүләәп алган.

Чөвүлел португал улуска удур кем-буруулуг чоруунуң ужун харыысалга хүләәр мурнуку фашистерни, чажыт политиктиг полицияның болгаш фашист күрүнеңнің удуртукчуларын болгаш ажылдакчыларын шиидер суд чорударының шериг трибуналын тургузар дугайында хоойлуну түүлдүг деп көрген.

Чепсектиг күштер шимчәәшкининиң Ассамблеязының июль 18-те болур кылдыр доктаатынган ойза сессиязын бир неделя соңгаарладып чыылдырар деп шиитпирләән.

Революстуг чөвүлел «амгы үеде португал революциясын мурнунда турар нарын айтырыгларны таарыштыр шиитпирләәринге чогумчалыг болур оожургалдыг байдалды чуртка хандырар төлөәде» болдунуң хамааты хүләәлгезин күүседиринче чонну кыйгырган.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның Социалистиг экономиктиг интеграциязының комплекстиг программазының шугуму-биле Болгарияда электрон-саналга машиналарының аңгы-аңгы конструкциялары, белдирлери болгаш кезектери кылдынып үнүп турар.

«Минск—32» компьютериниң кеззән Софияның «Электроника» заводу үндүрүп турар. Ол бүдүрүлге чериниң коллективи бүдүрүлге планын ажыр күүседип турар. Аныяктарның эң эки бригадазы деп атты Свобода Карабчанска удуртқан урутлар коллективи чедип алган.

ЧУРУКТА: комсомолчу бригаданың удуртукчузу Свобода Карабчанска биле электромонтёр Румяна Иванова.

«София-пресс»—ПМА-ның фотозу.

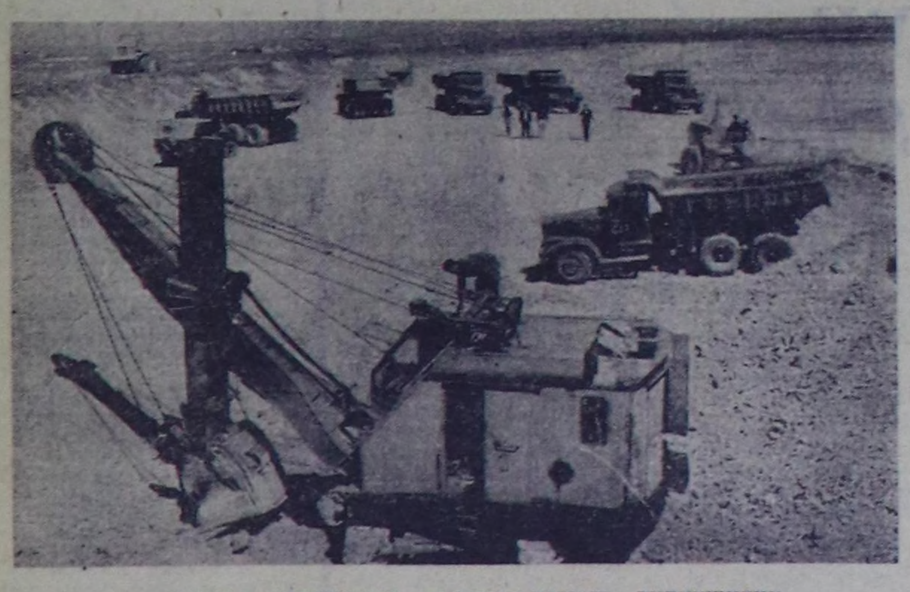

СИРИЯДА ДЕМИР-ОРУК МАГИСТРАЛЫНЫҢ ТУДУУШКУНУ

Совет Эвилелиниң деткимчези-биле Сирия Араб Республикада демир-оруктар четкизи калбарып турар. Чурттуң Чер ортузу далай порту Латакияны чурттуң соңгу-чоон талазында нефть тывыш товуу— Камышлы-биле тудуштурар улуг орукка шимчәәшкин удавас әгеләәр.

Латакия биле республиканың найысылалы Дамаск хоорайның аразында демир-орук шугумунуң дериишкини кидин-түлүк чоруп турар.

ЧУРУКТА: Латакия—Дамаск демир-оруунуң тудуг участоктарының бирәәзинде.

В. ШУСТОВТУҢ фотозу.
ПМА.

Суэц каналында

КАИР. (СӘТА). Янзы-бүрү чурттарының туктарының адаабиле Суэц каналдап эрткен судноларның саны олап судноолар чоруурун катап эгелей бергенден бәәр 500 ашкан. Бо айда каналдап бир әвес судноларның сутта ханылаары 36 футтан (1 фут=30,479 см) ашпас болза, чөпшәәрәән, а июль 19-тан эгеләәш сугже ханылаары 36 фут чедип турар судноларның әртип болуруи тодарадыры-биле шенелделер эгеләәр. Ол болза 1967 чылда Египетке удур Израильдиң халдаашкынының мурнунда турган кызыгаар болур.

Суэц каналының администрациязының даргазы Машхур Ахмед Машхурнуң «Аль-Ахрам» солунга интервьюзунга дыңнатканы-биле алырга, каналдың унунуң ханызын 40 фут чедир, ооң соонда 67 фут чедир ханыладыр талазы-биле ажылдар эгеләән. Ол чорук Суэцтиң суг оруу-биле 150—200 муң тонна чүүктүг болгаш куруг боду 250 муң тонна аар улуг танкерлерни әрттирер арганы бәәр.

Бүгү чурттарның судноларын чорударынга каналды ажытканы чыл бүрүзүнде 1 млрд. 700 млн. долларны камнап алыр арганы бәәр.

КАПИТАЛИЗМНИҢ ХООЧУЗУ

Делегейде амгы үеде он-он миллион ажыл чок кижилер санаттырып турар. Чүгле «Нинти рыноктун» тос чурттарында безин ам 4 миллион кижи ажыл чок бооп турар. Неделяның чамдык хүннеринде ажыл тыппайн баар кижилер ол санда кирбәән.

Италияның профэвиледдер каттыжыышкынының сан-медәәлерин ёзугаар алырга, чуртта амгы үеде 1,2 миллион кижи ажыл чок.

Капиталистиг чурттарда ажыл чок чорук соолгу ийи чыл дургузында ийи катап өскеш, делегейниң ийги даймының үезинде бәәр эң-не бедик дециелге четкен деп, Американың «Ю. С. Ньюс энд Уорлд Рипорт» журнал демдегләән. АКШ-та, Канадада, Японияда, Австралияда болгаш Барыын Европада 15 миллион хире кижиде шуут ажыл чок, а 5—6 миллион кижи ажыл үезин четче ажылдабайн турар.

Барыын Германияда 1974 чылдың майдан бо чылдың майга чедир 560 муң хире кижи ажыл чок арткан. Ол дәәрге Европаның «Нинти рынок» кежигүннери чурттарының аразында ажыл чок чоруктуң дециелиниң эң-не бедик өзүлдезин-дир. Чарлаттынган тускай медәәлер ёзугаар алырга, ам ГФР-де нинтизиниг 1 миллион 16 муң кижи ажыл чок бооп турар.

Ооң-биле кады чуртта чамдык үелерде ажыл чок апаарларның — неделяның чамдык хүннеринде ажыл тыппайн баргаш, ажылының төлевири кызырлып турар ажылчы чоннарның саны өспүшаан турар.

Канаданың экономиктиг хөгжүлдезинге идиг бәәр дәәш чазак ораалдажып турза-даа, ында ажыл чок чорук ам-даа бедик дециелдиг бооп артып турарын статистиканың чаа сан-медәәлери херечилеп турар. Үе-үелерде өскерлип турарын барымдаалап алырга, ажыл чоктарның саны ажыл кылып шыдаар чоннуң 7,2 хуузу бооп, азы 725 муң кижи чедип турар. Ажыл чок чоруктуң уржуудан ылангыя аныяктар кончуг качыгдап турар. 14 хардан 24 хар чедир назылыгларның аразында ажыл чоктарның саны 12,6 хуу бооп турар.

(СӘТА).

Кинотеатрларда

ИЮЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Игрек—17» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды 10.20, «Александр Пархоменко» 11.50, 13.40, 15.30, «Хуу айтырыглар талазы-биле хүләәп алыышкын хүнү» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шайбадан кир!» 11.20, «Лас-кёжиктиг «Шортанның командирн» 13.10, «Алгыжыксай-дыр бис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Далайның күрүнелерге хамаарышпас суглары» 9.00, «Олар Төрәән чурту дәәш тудчуп чораннар (2 серия) 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Моңгун хөлдүң әртинези» 10.50, 12.40, «Ынак әвес» 14.30, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ИЮЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ийги ылаңтыг шын» 9.50, 11.50, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Проша тажы» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, «Игрек — 17» 17.10, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хуу айтырыглар талазы-биле хүләәп алыышкын хүнү» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ливалар ортулуунуң ооллары» 10.30, «Алгыжыксай-дыр бис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Кыс болгаш шулбустар» (2 серия) 16.40, 19.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, колэ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 23-54, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00168.